

Silahlı Kuvvetlerin Kullanılmasında ABD ve Türk Hukukundaki Düzenlemeler Işığında Başkanın Rolü^(*)

Dr. Öğr. Üyesi Cansu Büşra ÖLMEZ^(**)

Öz

Demokratik devletlerde silahlı kuvvetler üzerindeki tasarruflar devlet başkanının başkomutanlık sıfatı kapsamı içerisinde görülmektedir. Hukuki düzenlemeler her ne kadar savaş ilanı yetkisini münhasıran yasama organının kararına bıraksa da silahlı kuvvetlerin çeşitli gerekçelerle yurtdışına gönderilmesi ya da yabancı ülkelere ait silahlı kuvvetlerin yurttan konuşlanmasına ilişkin kararların alınmasında Başkanın önemli bir güce sahip olduğu görülür. Hukuki düzenlemeler yasama organının onayından sonra silahlı kuvvet kullanma kararının Başkan tarafından uygulanması gerektiği konusunda genel bir eğilim göstermektedir. Ancak Başkanın anayasal düzenlemeler ışığında dış ilişkilerin yürütülmesinden sorumlu olması ve başkomutanlık sıfatını haiz olması silahlı kuvvetlerin kullanılmasında başat bir rol üstlenmesini sağlamıştır. Bu noktada silahlı kuvvet kullanma kararının yasama ve yürütme arasında bir yetki çatışmasına dönüşebilecek bir potansiyel taşıdığı görülmektedir. Bu çalışma yasama ve yürütme ilişkilerinde Başkanın siyasi otoritesinin ön plana çıkmasına olanak sağlayan silahlı kuvvet kullanma kararının başkanlık sisteminin iki örneğini teşkil eden ABD ve Türk hukukundaki düzenlemeler ışığında ve uygulamadaki boyutuyla karşılaştırılmasını ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler

Başkan, Silahlı Kuvvetler, Başkomutanlık, Yargısal Denetim.

(*) Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 28.04.2023 - Kabul Edildiği Tarih: 15.08.2023.

Atıf Şekli: Cansu Büşra Ölmez, 'Silahlı Kuvvetlerin Kullanılmasında ABD ve Türk Hukukundaki Düzenlemeler Işığında Başkanın Rolü' (2023) 13(2) Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 955, 993.

DOI: 10.52273/sduhfd..1289253.

(**) Selçuk Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, Konya, Türkiye.

E-posta: cansuolmez@selcuk.edu.tr.

Orcid: <http://orcid.org/0000-0003-3998-3692>.

The Role of the President in the Light of U.S. and Turkish Laws in the Use of the Armed Forces

Abstract

In democratic states, dispositions on the armed forces are seen within the scope of the head of state's title of commander-in-chief. Although the legal regulations leave the authority of the declaration of war to the decision of the legislature, it is seen that the president has an important power in taking decisions regarding the sending of the armed forces abroad for various reasons or the deployment of the armed forces of foreign countries in the country. Legal regulations show a general tendency that the decision to use armed force should be implemented by the President after the approval of the legislature. However, the fact that the President is responsible for the conduct of foreign relations in the light of constitutional regulations and has the title of Commander-in-Chief has caused the President to assume a dominant role in the use of the armed forces. At this point, it is seen that the decision to use armed force has the potential to turn into a conflict of authority between the legislature and the executive. This study deals with the comparison of the decision to use armed force, which allows the President's political authority to come to the fore in legislative and executive relations, in the light of the regulations in the US and Turkish law, which are two examples of the presidential system, and with its practical dimension.

Keywords

President, Armed Forces, Commander in Chief, Judicial Review.

Extended Summary

The successful functioning of the presidential system largely depends on balance and control mechanisms between the legislative and executive organs. These mechanisms ensure that the legislature and the executive share their powers and responsibilities in a balanced way. At this point, armed force, a problematic area, constitutes the primary study subject. It is imperative to determine the role of the President in authority to use armed force, examined through two samples concerning the presidential system. The critical point in both examples is that the President's power to use armed force is subject to the legislature's approval and permission regarding legal regulations. However, this study differs in the study samples for the scope of this authority.

While the Turkish legal system assigns the power of armed force to the President by the Constitution, TGNA holds the power to allow its use. As per the constitutional regulation and the Bylaws supporting it, the President can use armed force with the authorisation he receives upon the Parliamentary decision. Nevertheless, 92/1 of the Constitution assigns the Parliamentary power to authorise the use of armed force, as stipulated in the article. Apart from this, it is specified that the President can decide to use armed force without the need for the permission of the Parliament when international treaties and international courtesy rules require to do so as stipulated in the same article. There is another exception referring to the use of armed force without the consent of the Parliament, stated in Article 92/2 of the Constitution. Accordingly, the President may use armed force when the Parliament is in recess. In other words, when the Parliament is not active, and the use of armed force is unavoidable, the President is free to use armed force without the consent of the Parliament.

The primary issue concerning the authority to use armed force in Turkish constitutional law arises from the limits of the duties and powers of the state organs during the execution of the authority. Some authors state that the President should determine the content of the authority, while others say that this would mean the transfer of the Parliament's power to use armed force to the President. The point of concern is that the President's role in using armed force will increase considerably and may become arbitrariness. Therefore, removing the uncertainties about the scope of the authority and clarifying the boundaries between the legislature and the executive in the use of power will help solve the problem.

It is seen that the authority to declare war in the USA is given to Congress, and the authority to use the armed forces is given to the President as he holds the title of commander-in-chief. The title of Commander-in-Chief is a significant power assigned to the President. Since the 1950s, the presidents have seen in themselves the right to decide to use military force due to this power. Although the US Constitution states that the declaration of war is a purely congressional authority, it has been debated for many years whether Congress or presidents have the control to use military force. In particular, the use of armed force by presidents without an official declaration of war by Congress leads to power debates between Congress and the President in most cases. In practice, the fact that the President has the title of commander-in-chief and is

responsible for foreign relations dramatically affects the use of authority in the President's favour.

A vital regulation on the President's use of armed force is the War Powers Resolution of 1973. This regulation is critical in determining the scope of the President's authority to use armed force. This regulation, which limits the President's power as commander-in-chief to the control of Congress, adopts the principle that Congress authorises the President when using armed force is necessary. However, the Constitution does not explicitly stipulate it. As can be seen, although the legal regulations unveil the limits of the President's power to use armed force, the President has the right to interpret this power broadly. In this respect, it is seen that the decisions of the Supreme Court also support this tendency. Because, in some cases, the Supreme Court did not have any opposition to the use of the power of armed force by the President, who holds the title of commander-in-chief and is responsible for executing the state's foreign affairs. Thus, according to the Supreme Court, the President decides to use armed force without Congressional approval within his constitutional authority. Criticism for using armed force in the US system states that the President does not accept the decisions of international organisations without congressional approval.

In conclusion, the legislature and the administration should mutually decide to use the armed forces since the country's interests and international law should be considered. Therefore, it is necessary to maintain a balance between the powers of the legislature and administrative powers, both in theory and in practice. The administration should not use its power in the system by eliminating the legislature on an issue concerning the nation and other countries as crucial as using military force.

GİRİŞ

Türk ve ABD anayasal düzenlemelerinde savaş ilanı yetkisi münhasıran yasama organına tanınmışken, silahlı kuvvetlerin kullanılmasında Başkan ön plana çıkarılmıştır. Silahlı kuvvetlerin kullanılmasında her iki sistem yasama organının onayı doğrultusunda Başkanın silahlı kuvvet kullanma kararı almasına imkan tanımaktadır. Yasama ve yürütme ilişkileri açısından önemli bir konumda bulunan bu yetkinin hangi gerekçeyle kullanılacağı, kapsamı ve sınırları çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunların yasama ve yürütme arasında katı bir ayrılığın olduğu başkanlık sistemi örneği teşkil eden ABD ve Türk hukukunda silahlı kuvvetlerin kullanılmasına yönelik düzenlemeler ve uygulamalar açısından tespiti bu çalışmanın inceleme konusunu oluşturmaktadır.

ABD hukukunda silahlı kuvvetlerin kullanımını gerektiren konularda yasamanın yürütme karşısında etkinliğini artırabilme çabası ile yasama ve yürütme arasında yetki paylaşımını güvence altına alan bir yol izlenmiştir. Vietnam müdahalesine eleştirilerin yoğun biçimde yöneltildiği 1960lı yılların sonlarında Senato Dışişleri Komisyonu tarafından hazırlanan Ulusal Taahhütler raporunda yürütmenin sistem içinde güçlenen konumu ile birlikte silahlı kuvvetlerin kullanılmasında rolünün arttığına dikkat çekilmiştir¹. Raporda Roosevelt ile başlayan Truman, Eisenhower, Kennedy ve Johnson'ın başkanlık yaptığı dönemlerde devam eden süreçte başkanların silahlı kuvvet kullanımına ilişkin yetkilerini sınırsız biçimde kullandıklarından bahsedilmiştir. Raporda bu konuya bir çözüm önerisi olarak savaş ilan edilmeksizin Başkanın silahlı kuvvet kullanmaya ilişkin yetkilerini kullanabilmesi için Kongre'nin her iki kanadının alacağı ortak kararın gerekli olduğu üzerinde durulmuştur. Ayrıca Raporda silahlı kuvvet kullanmaya izin veren ortak kararın yetkinin içeriği ve süresi hakkında da belirleme yapması gerektiği belirtilmiştir². Bu sürecin sonunda 1973 Savaş Yetkileri Kararı yürürlüğe girmiş Başkanın silahlı kuvvet kullanımına ilişkin yetkileri Kongre'nin onayına bağlanarak sınırlandırılmıştır. Ancak 20.yy'da silahlı kuvvet kullanımı Başkan tarafından diplomasinin bir aracı görülerek başkomutanlık yetkisinin sınırları yeniden genişletilmiştir³. Bu sınırların genişletilmesinde ortak güvenliğin sağlanmasına yönelik uluslararası antlaşmaların Başkanın Kongre'ye danışmaksızın silahlı kuvvet kullanmasına bir dayanak oluşturmasının rolü büyüktür.

¹ Senate Report No.797, 90th Congress, 1st Session (1967) akt. Bertil Emrah Oder, 'Silahlı Kuvvet Gönderme ve Kullanma Bakımından Amerikan Anayasa Hukukunda Yasama-Yürütme İlişkileri ve Türkiye' (2003) C.3, (Ünal Tekinalp'e Armağan) 423,427.

² Oder (n 1) 428.

³ Silahlı kuvvet kullanımının diplomasine aracına dönüştürülmüş olmasına yönelik eleştiriler için bkz. Joel B. Grossman, Richard S. Wells, *Constitutional Law and Judicial Policy Making* (3rd ed. New York Press 1988) 252.

Türk hukukunda Anayasanın 92. maddesi silahlı kuvvet kullanımına ilişkin genel esasları ortaya koymaktadır. Bu düzenleme silahlı kuvvet kullanma yetkisi açısından genel bir kural koymakta ve yetkinin kullanılması için Meclisin iznini gerekli görmektedir. Bu noktada tartışılan ve cevaplanması gereken önemli bir husus karşımıza çıkmaktadır. Meclisin izin verdiği durumlarda silahlı kuvvet kullanımının süresi, kapsamı kim tarafından belirlenecektir. Silahlı kuvvet kullanımına ilişkin ayrıntıların hukuki düzenlemelerde yer almaması bu soruya iki farklı cevap vermeyi mümkün hale getirmektedir. Dış ilişkilerin yürütülmesinden sorumlu ve Anayasa'nın 117. maddesine göre başkomutanlık sıfatını haiz olan Başkanın silahlı kuvvet kullanmaya ilişkin kapsam ve süreyi belirlemekte yetkili olduğu söylenebileceği gibi bu ayrıntıların Meclis tarafından belirlenmesi gerektiği aksi takdirde Meclise ait olan bir yetkinin yürütmeye devredildiği sonucunun ortaya çıktığı bu konudaki tartışmalara kaynaklık etmektedir. Bu açıdan silahlı kuvvetlerin kullanılmasına ilişkin yasama ve yürütme arasında yetki dağılımı açısından bir dengenin kurulması oldukça önemlidir. Anayasa'nın 92/2. maddesi istisnai olarak TBMM tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir saldırıya uğraması durumunda ve bu nedenle silahlı kuvvet kullanılmasına acilen karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Başkana Meclisten izin almadan silahlı kuvvetlerin kullanılmasına karar verme imkanı tanımaktadır.

Her iki hukuk düzeninde silahlı kuvvetlerin kullanılmasına yönelik düzenlemelerin yasama ve yürütme arasında bir denge sağlamayı hedeflediği söylenebilirse de hukuki düzenlemelerdeki bazı belirsizliklerin uygulamada yürütmenin yasamaya karşı belirgin bir üstünlük elde etmesiyle sonuçlandığı görülmektedir. Silahlı kuvvetlerin kullanılmasına ilişkin ivedilikle hızlı bir şekilde karar alınması ihtiyacı silahlı kuvvetlerin kullanılması kararının alınmasında yürütmenin etkisini güçlendirmektedir⁴.

I. TÜRK HUKUKUNDA BAŞKANIN SİLAHLI KUVVET KULLANMA YETKİSİ

Anayasa'nın 92. maddesinde silahlı kuvvet kullanma ve savaş hali ilan etme yetkisinde Başkanın rolüne ilişkin üç duruma işaret edilmektedir. Bunlardan ilki Meclis tarafından verilen izin doğrultusunda Başkanın silahlı kuvvet kullanma yetkisi, ikincisi Meclis tatilde veya ara verme halinde iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması sebebiyle silahlı kuvvet kullanmaya derhal karar vermenin kaçınılmaz olması halinde Başkanın sahip olduğu karar verme yetkisi, üçüncüsü ise uluslararası antlaşmaların ve uluslararası nezaket kurallarının gerektirdiği hallerde silahlı kuvvet

⁴ Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku* (5. Baskı, Beta Yayınları 2021) 438.

kullanma yetkisidir⁵. 92. madde silahlı kuvvetlerin kullanılması yetkisi açısından Meclisi yetkinin kullanımına izin veren, Başkanı ise yetkiyi icra eden mercii konumunda düzenlemektedir. Verilen izin doğrultusunda silahlı kuvvet kullanımını icra eden Başkan, Meclis kararında belirtilen hususlara uygun biçimde hareket etmelidir. Özellikle kararda yer alan gerekçe, süre, silahlı kuvvet gönderilmesine izin verilen bölge veya diğer unsurların dikkate alınması gerekmektedir. Bu açıdan yetkinin icrasında yasama ve yürütme organları arasında yetki dağılımının ihlal edilmemesi için Meclisin izin kararını netleştirmesi oldukça önemlidir. Bu açıdan uluslararası hukukun meşruiyet sınırları çerçevesinde izin kararının içeriğinin belirlenmesi daha uygun olacaktır⁶.

Anayasa, uluslararası antlaşmaların ve uluslararası nezaket kurallarının gerektirdiği hallerde Başkanın silahlı kuvvet kullanma kararı almasında Meclisin iznini aramamaktadır. Başta NATO olmak üzere uluslararası antlaşmalar uyarınca Meclis izni olmadan Başkanın silahlı kuvvet kullanılmasına karar verme yetkisini icra edebilecektir. Uluslararası antlaşmaların gerekliliklerinin silahlı kuvvet kullanılmasına yönelik bir istisna teşkil etmesinin gerekçesi, söz konusu antlaşmaların yürürlüğe girme aşamasında Meclis tarafından görüşülmüş ve onaylanmış olmasıdır. Bu sebeple bu aşamada Başkana önceden izin verilmiş sayıldığı kabul edilmektedir. Buna göre Meclis onayından geçmeyen uluslararası antlaşmaların istisna kapsamında değerlendirilmemesi gerekir⁷. Uluslararası nezaket kurallarının gerektirdiği hallerin de Meclis izni gerektirmeden silahlı kuvvet kullanmaya yönelik bir istisna olarak getirilmesinin gerekçesi bu tür durumlarda askeri bir amaç güdülmemesi daha çok sembolik nitelikte uygulamalar olmasıdır. Uluslararası nezaket olduğu gereği olarak çeşitli etkinliklere silahlı kuvvetlerin katılımında her etkinliğin öncesinde Meclisin izninin aranması pek uygun olmayacaktır. Bununla birlikte etkinliğin şartlarına ve özelliklerine göre olası bir güvenlik riskinin öngörülebildiği durumlarda Meclis izninin alınması doğru olacaktır⁸.

Anayasa'nın 92/2. maddesiyle öngörülen bir diğer istisnai hal ise Meclisin tatilde veya ara vermede olduğu zamanlarda Başkanın silahlı kuvvet kullanma kararı alabilmesidir. Bu koşulda, Meclis izni olmadan Başkanın silahlı kuvvet kullanma kararı alabilmesi Meclisin çalışmadığı bir zaman dilimi içinde ülkenin ani bir saldırı ile karşı karşıya kalması ve silahlı kuvvet kullanılmasının kaçınılmaz olması durumunda

⁵ Abdurrahman Eren, *Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar-Türk Anayasa Hukuku)* (4. Baskı, Seçkin Yayınları 2022) 786-787.

⁶ Cem Ü. Beyoğlu, *Türk Anayasa Hukukunda Silahlı Kuvvet Kullanma ve Savaş İlan Etme Yetkisi*, (Seçkin Yayınları 2022) 477.

⁷ Beyoğlu 477- 478.

⁸ Beyoğlu 478.

mümkündür. Burada ülkenin uğradığı ani saldırı neticesinde devletin kendini müdafaa etmesine yönelik getirilmiş bir durum söz konusudur. Bu kapsamda Anayasa'nın 92. maddesi çerçevesinde silahlı kuvvet yetkisinin kullanılmasında Başkanın rolüne ilişkin belirtilen kural ve istisnaların incelenmesi bu bölümün konusunu oluşturmaktadır.

Türkiye'de silahlı kuvvetlerin kullanılmasına ilişkin somut örnekleri iki açıdan ele almak mümkündür. Bunlardan ilki silahlı kuvvetlerin yabancı ülkelere gönderilmesine ilişkin örneklerdir. İkinci olarak yabancı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına ilişkin olduğunu ifade edebiliriz ki bu noktada ABD silahlı kuvvetlerinin Türkiye'de bulunması örneği karşımıza çıkmaktadır.

Silahlı kuvvet kullanma yetkisi bağlamında sık başvurulan yöntemin yabancı ülkelere Türk Silahlı Kuvvetlerinin gönderilmesi olduğunu ifade etmek gerekir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi suretiyle gerçekleştirilen silahlı kuvvet kullanımına ilişkin örnekleri, Kore, Kıbrıs, Irak, Bosna Hersek, Körfez krizi sebebiyle gerçekleştirilen müdahaleler, Kosova, Arnavutluk, Afganistan, Filistin, Azerbaycan, Somali, Lübnan, Kongo Cumhuriyeti, Mali, Orta Afrika Cumhuriyeti, Libya, Suriye'ye yönelik müdahaleler şeklinde sıralayabiliriz. Bu müdahalelerin bazılarında Kore'ye⁹, Bosna Hersek'e¹⁰, Körfez krizi sebebiyle gerçekleştirilen müdahalelere¹¹, Kosova müdahalesine¹², Arnavutluk'a¹³, Afganistan'a¹⁴,

⁹ Türk Silahlı Kuvvetlerinin Kore'ye gönderilmesine ilişkin 27 Kasım 1950 tarihli, 1701 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc033/karartbmmc033/karartbmmc_03301701.pdf>; 4 Aralık 1950 tarihli, 1703 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc033/karartbmmc033/karartbmmc_03301703.pdf> Erişim Tarihi 20 Şubat 2023.

¹⁰ 8 Aralık 1992 tarihli, 205 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar205.html> Erişim Tarihi 21 Şubat 2023.

¹¹ 25 Aralık 1996 tarihli, 477 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc080/karartbmmc080/karartbmmc08000477.pdf> Erişim Tarihi 20 Şubat 2023; 12 Ağustos 1990 tarihli, 107 sayılı Meclis kararı için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc073/karartbmmc073/karartbmmc_07300107.pdf, 5 Eylül 1990 tarihli 108 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar108.html>; 17 Ocak 1991 tarihli 126 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar126.html> Erişim Tarihi 20 Şubat 2023.

¹² 8 Ekim 1998 tarihli, 596 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar596.html> Erişim Tarihi 21 Şubat 2023.

¹³ 10 Nisan 1997 tarihli, 492 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc080/karartbmmc080/karartbmmc08000492.pdf>, 24 Temmuz 1998 tarihli, 587 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc081/karartbmmc081/karartbmmc08100587.pdf> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.

¹⁴ 10 Ekim 2001 tarihli, 722 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc086/karartbmmc086/karartbmmc_08600722.pdf> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.

Filistin'e¹⁵, Somali'ye¹⁶, Lübnan'a¹⁷, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ne¹⁸, Mali ve Orta Afrika Cumhuriyeti'ne¹⁹, Libya'ya²⁰ uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla Meclisin verdiği izin doğrultusunda Türk Silahlı Kuvvetleri gönderilmiştir. Kıbrıs Barış Harekati²¹ ve Azerbaycan'a²² silahlı kuvvetlerin gönderilmesindeki temel gerekçe ise müşterek meşru müdafaa hakkının gerçekleştirilmesiydi. Her iki durumda da Meclis kararı doğrultusunda yürütmeye verilen izin neticesinde Türk Silahlı Kuvvetleri Kıbrıs'a ve Azerbaycan'a gönderilmiştir.

A. TBMM'nin Verdiği İzin Doğrultusunda Silahlı Kuvvet Kullanma Yetkisi

Anayasa'nın 92/1. maddesi ile TBMM'ye yabancı ülkelere silahlı kuvvetlerin gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi tanınmıştır. Bununla birlikte silahlı kuvvetlerin kim tarafından

-
- ¹⁵ 20 Şubat 1997 tarihli, 487 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc080/karartbmmc080/karartbmmc08000487.pdf> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- ¹⁶ 8 Aralık 1992 tarihli, 204 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar204.html> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- ¹⁷ 5 Eylül 2006 tarihli 880 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar880.html> 880 sayılı sayılı karar ile verilen yetkinin uzatılmasında dair 892, 925, 940, 969, 996, 1023, 1045, 1094, 1115, 1201, 1233 ve 1264 sayılı Meclis kararları için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tbmm_kararlari_gd.sorgu_baslangic> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- ¹⁸ 27 Haziran 2006 tarihli, 876 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar876.html> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- ¹⁹ 20 Kasım 2014 tarihli, 1076 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar1076.html> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- ²⁰ 24 Mart 2011 tarihli, 988 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar988.html>; 2 Ocak 2020 tarihli, 1238 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar1238.html> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023. 1551 22 Aralık 2020 tarihli, 1273 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar1273.html> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- ²¹ 16 Mart 1964 tarihli, 93 sayılı Kıbrıs'a Türk Silahlı Kuvvetlerinin gönderilmesine izin verilmesi hakkında Meclis kararı için bkz. <<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11659.pdf>> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023. 17 Kasım 1967 tarihli, 148 sayılı Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine izin verilmesine dair Meclis kararı için bkz. <<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/t07/c007/tbmm07007002.pdf>> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023. 20 Temmuz 1974 tarihli, 303 sayılı Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine izin verilmesi hakkında Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc057/karartbmmc057/karartbmmc05700303.pdf> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- ²² 17 Kasım 2020 tarihli, 1272 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar1272.html> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.

kullanılacağı Anayasa’da açıkça belirtilmemiştir. Anayasa’nın 117/2. maddesi milli güvenlik ve yurt savunmasında başkanın sorumlu olacağını düzenlemektedir. Bu düzenleme silahlı kuvvet kullanma yetkisinin yürütme organı tarafından kullanılacağına işaret etmektedir²³.

Meclisin silahlı kuvvetlerin kullanılmasına izin verme kararının hangi unsurları içerdiği önemli bir husustur. Öz izin veya ön şart olarak nitelendirilen Meclisin izin verme yetkisi silahlı kuvvetlerin kullanılmasında başlatıcı işlem niteliğindedir. Doktrinde bazı yazarlar izin verme işleminin, silahlı kuvvet kullanımına ilişkin somut ve fiili şartları belirlememesi bu konuda takdir yetkisinin yürütme organına bırakılmasının doğru bir tercih olacağını ifade etmektedir. Zira silahlı kuvvet kullanma yetkisi gibi siyasi sorumluluk gerektiren bir kararın alınmasında teknik ve uzmanlık bilgisi açısından yasama organından ziyade, yürütme organının daha uygun olduğunu ifade etmektedirler²⁴. Diğer yandan Meclisin izin kararında somut olayın amaç, kapsam ve koşulları değerlendirilerek yürütme organının silahlı kuvvet kullanma yetkisinin keyfiliğe dönüşmesini engelleyecek biçimde sınırlarının belirlenmesi gerektiği öngörülmektedir. Buna göre bazı yazarlar Meclisin izin kararının silahlı kuvvet kullanımının kapsamı, sınırları ve süresi bakımından belirleyici olması gerekmektedir²⁵.

Anayasa Mahkemesinin, TBMM’nin 12/8/1990 gün ve 107 sayılı “Anayasanın 92. Maddesi Uyarınca Hükümete İzin Verilmesine Dair” ve 5/9/1990 gün ve 108 sayılı “Körfez Krizi Sebebiyle, Türk Silahlı Kuvvetlerinin Yabancı Ükelere Gönderilmesine ve Yabancı Silahlı Kuvvetlerin Türkiye’de bulunmasına, Anayasanın 92. Maddesi Uyarınca İzin Verilmesine Dair” kararlarının Anayasaya aykırılığı iddiasını değerlendirdiği kararında bu hususa değinilmektedir. Anayasa Mahkemesi kararına muhalif kalan Özden’e göre, silahlı kuvvetlerin kullanılmasında gerek, sınır ve kapsamın belirlenmesinde TBMM yetkilidir. Şartları, gereği ve süresi belli olmadan silahlı kuvvet kullanılması yasama işlemine el atmak anlamına gelmektedir²⁶. Benzer bir görüşte

²³ Kürşat Erdil, ‘Birleşmiş Milletler Güvenlik Düzeninde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Sınır Ötesi Operasyonlarda Kullanılması’ (2001) 59(4) Ankara Barosu Dergisi 83, 91.

²⁴ Mustafa Erdoğan, *Anayasacılık, Parlamentarizm, Silahlı Kuvvetler* (Siyasal Kitabevi 1993) 166.

²⁵ Korkut Kanadoğlu, ‘Silahlı Kuvvetlerin Kullanımının Parlamento Tarafından Denetimi’, *Bilgi Toplumunda Hukuk* (2003) C.2 (Ünal Tekinalp’e Armağan) 413,417; Yasin Aslan, ‘Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Uluslararası Askeri Müdahalelerde Görevlendirilmesinin İç Hukuktaki Dayanakları’ (2015) 3(5) Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 201, 208.

²⁶ AYM, E.1990/31, K.1990/24, 24/09/1990, para II/B (4), <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1990/24?KelimeAra%5B0%5D=TBMM%20karar%C4%B1&page=2>> Erişim Tarihi 25 Şubat 2023.

olan Aliefendioğlu kapsamı, amacı belirlenmeden ve herhangi bir süreyle sınırlanmadan, silahlı kuvvetlerin kullanılmasına ilişkin değerlendirmenin yürütmeye bırakılmasının, TBMM'nin izin verme yetkisinin yürütmeye devri anlamına geldiğini ileri sürmektedir²⁷. Karşı oy yazısının gerekçesinde Sezer, Meclis kararında silahlı kuvvetlerin yabancı ülkelere gönderilmesi halinde nereye, hangi süre için gönderildiklerinin; yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verilmesi halinde ise hangi ülke ya da ülkelerden ne kadar bir süre için geldikleri ve bu kuvvetlerin niteliğinin belirtilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Yer, ülke, süre belirtmeden koşulsuz bir biçimde alınan Meclis kararı belirsiz ve dolayısıyla sınırsız olacaktır²⁸. Doktrinde Tanör de 107 ve 108 sayılı Meclis kararları ile münhasıran Meclise ait olan bir yetkinin "açık bono" şeklinde yürütme organına devredildiğini ifade etmiştir. Kararda savaş hali, silahlı kuvvet gönderme veya silahlı kuvvet kabul etme faaliyetlerinden hangisinin kastedildiğinin belirlenmemesi bu konuda tercihin yürütmeye bırakıldığını göstermektedir. Tanör'e göre, Anayasaya aykırılık teşkil eden bir başka durum ise Meclis tatilde veya ara vermede olmamasına rağmen Bakanlar Kurulu tarafından silahlı kuvvetlerin kullanılabilmesi ihtimalini ortaya çıkarması bununla birlikte ani silahlı saldırı ve Meclisin toplantı halinde olmaması durumunda Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılması yetkisini Başkana tanıyan Anayasa'nın 92/2. maddesine aykırı şekilde söz konusu yetkiyi Başkandan alıp Bakanlar Kuruluna vermesidir²⁹.

Anayasa Mahkemesi kararında dikkat çeken bir diğer husus Meclis kararı doğrultusunda gerçekleştirilen silahlı kuvvet kullanımı ile ilgili yasama organının bilgi edinme yoluyla siyasi denetiminin gerekliliği vurgulanmış. Ancak söz konusu denetimin nasıl yapılacağına ilişkin herhangi bir somut belirmeye gidilmemiştir. Bu konu hakkında Oder, geleneksel bilgi edinme yolları dışında gönderilen ya da kabul edilen asker sayısı, çatışma olasılığında çatışmaların sayısı, kapsamı, bölgesi, süresi ve seyri konularında yürütmenin bilgi verme yükümlülüğünü somutlaştıracak emredici hukuk kurallarının açıkça düzenlenmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Ayrıca yasama organının silahlı kuvvet kullanılmasına yönelik verdiği izin kararında kendisine düzenli aralıklarla rapor sunulmasını talep etmesinin gerekli olduğunu ifade etmiştir³⁰.

²⁷ AYM, E.1990/31, K.1990/24, 24/09/1990, <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1990/24?KelimeAra%5B0%5D=TBMM%20karar%C4%B1&page=2>> Erişim Tarihi 25 Şubat 2023.

²⁸ AYM, E.1990/31, K.1990/24, 24/09/1990, para II, <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1990/24?KelimeAra%5B0%5D=TBMM%20karar%C4%B1&page=2>> Erişim Tarihi 25 Şubat 2023.

²⁹ Bülent Tanör, 'Türkiye'de Dış İlişkilerin İç Hukuk Rejimi' in Faruk Sönmezoğlu (der), *Türk Dış Politikasının Analizi* (2. Baskı, Der Yayınları 1998) 493, 507-508.

³⁰ Oder (n 1) 453-455.

Meclisin izin kararı vermesinin ardından silahlı kuvvet kullanılmasının icrası konusunda Başkan takdir yetkisine sahiptir. Meclis, sadece bu yetkinin kullanılmasına onay vermekte buna karşın Başkanı bu yetkinin kullanılmasına zorlayamamaktadır³¹. Şüphesiz Başkan silahlı kuvvetlerin kullanılmasında Genelkurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları ile görevli komutanların görüşlerinden ve bu konuya ilişkin hazırlamış oldukları raporlardan faydalanacaktır³². Bununla birlikte Başkan silahlı kuvvetlerin kullanılması kararını icra ederken uluslararası hukukun meşru saydığı haller ile uluslararası insancıl hukuk kurallarına uygun biçimde hareket etmelidir. Uluslararası hukukun meşru saydığı haller açısından Başkan silahlı kuvvet kullanma kararını icra ederken BM Örgütü Güvenlik Konseyi ve BM Genel Kurulu kararlarını raporlarını dikkate almalıdır. Ayrıca insancıl hukuka ilişkin başta Lahey ve Cenevre Sözleşmeleri olmak üzere uluslararası pozitif düzenlemelerde yer alan yükümlülüklerle ve teamül kurallarına da uygun hareket edilmesi gerekmektedir³³. Netice itibarıyla silahlı kuvvet kullanımı gibi son derece önemli ve hassas bir konuda hukuka uygun, uzlaşmacı bir anlayış ile devlet organları arasında uyum doğrultusunda kararlar alınması oldukça önemlidir.

B. Uluslararası Antlaşmaların veya Uluslararası Nezaket Kurallarının Gerektirdiği Haller

Anayasa'nın 92. maddesine göre, uluslararası antlaşmaların veya uluslararası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesi ya da yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına TBMM izin vermektedir. Bu düzenleme taraf olunan uluslararası antlaşmaların ve uluslararası nezaket kurallarının gerektirdiği durumlarda silahlı kuvvetlerin kullanılmasına karar verme yetkisinin kime ait olacağı açıkça belirtilmemektedir. Ancak bu yetkinin Başkana ait olduğunu kabul etmek mümkündür³⁴. Bu hallerden birinin gerekliliği halinde Meclisin izni gerekmeksizin Başkan re'sen yabancı ülkelere silahlı kuvvetlerin gönderilmesi veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunması kararı verebilecektir³⁵. Uluslararası antlaşmaların gerektirdiği hallerde Başkanın silahlı kuvvet kullanma yetkisinin açıklanmasında

³¹ Kanadoğlu (n 25) 419.

³² Beyoğlu (n 6) 244.

³³ Beyoğlu (n 6) 45.

³⁴ Mustafa Erdoğan, 'Silahlı Kuvvetlerin Türk Anayasa Düzeni İçindeki Yeri' (1990) 45(1) AÜSBF Dergisi 309,331.

³⁵ Şeref Gözübüyük, *Anayasa Hukuku* (Turhan Kitabevi 2013) 228.

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası antlaşmalar kavramının incelenmesi gerekli iken uluslararası nezaket kurallarının gerektirdiği hallerin hangi durumlar olduğuna ilişkin somut örneklerin incelenmesi bu istisnai yetkinin anlaşılmasında aydınlatıcı olacaktır.

1. Uluslararası Antlaşmaların Gerektirdiği Haller

Uluslararası antlaşmaların iç hukukta yürürlüğe girebilmesi için yetkili organlar tarafından usulüne uygun bir biçimde onaylanmaları ve yayınlanmaları gerekmektedir³⁶. Anayasa'nın 104. maddesindeki düzenleme dikkate alındığında antlaşmaları onaylama ve yayınlama yetkisinin Başkana verildiği görülmektedir. Bununla birlikte Anayasa'nın 90. maddesi gereğince yabancı devletlerle ve uluslararası kuruluşlarla yapılacak antlaşmaların onaylanabilmesi için öncelikle bu antlaşmanın bir kanunla uygun bulunması gerekmektedir. Anayasa'nın 90/1. maddesindeki bu hüküm uluslararası antlaşmaların onaylanması konusunda genel bir kural niteliğindedir³⁷. İlgili maddenin 2³⁸. ve 3³⁹. fıkralarında bu kurala istisna getirilmiş olmakla birlikte bu iki düzenleme dışında kalan tüm uluslararası antlaşmaların Meclis tarafından onaylanmalarının kanunla uygun bulunması gerekliliğini bir kez daha ifade etmek gerekmektedir.

Burada ele alınması gereken önemli bir husus Başkanın uluslararası antlaşmaların gerektirdiği hallerde Başkanın istisnai olarak silahlı kuvvet kullanma kararı alabilmesi için antlaşma hükümlerinin somut bir askeri uygulama içerip içermemesine göre yapılacak değerlendirmedir. Bu değerlendirmenin iki yönlü olduğu ifade edilebilir. Birincisi uluslararası antlaşmaların gerektirdiği hallerde Başkanın Meclis onayı olmadan silahlı kuvvet kullanma kararı alması antlaşmanın doğrudan silahlı kuvvet kullanmaya yönelik somut bir şekilde askeri uygulama içermesi gerektiği yönündedir. Bu değerlendirme çerçevesinde açık bir

³⁶ Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku* (Ekin Yayınları 2021) 1102.

³⁷ Gözler (n 36) 1109.

³⁸ Ekonomik, ticari veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan antlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu antlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

³⁹ Uluslararası bir antlaşmaya dayanan uygulama antlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ekonomik, ticari, teknik veya idari antlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğu yoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticari veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren antlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

biçimde, doğrudan ve somut bir askeri uygulama içermeyen sadece güvenlik ve genel nitelikte bir askeri işbirliğinden bahseden antlaşmaların Başkana re'sen kuvvet kullanma yetkisini tanımadığını kabul etmek gerekir⁴⁰. Dolayısıyla böyle bir durumda silahlı kuvvet kullanılması kararının alınmasında Meclis izninin gerekliliği ileri sürülmektedir⁴¹. Değerlendirmenin ikinci yönü ise somut bir askeri uygulamayı içeren veya gerektiren antlaşmaların Anayasa'da öngörülen istisnai hüküm kapsamında değerlendirilmesi yönündedir.

Bu değerlendirmeler çerçevesinde Başkanın bu istisnai yetkisinin kapsamını belirlenmesinde ilk olarak akla NATO Antlaşması gelmektedir. NATO Antlaşmasının 5. maddesine göre, "Sözleşmeciler tarafından birine veya daha çoğuna yönelik bir silahlı saldırı, tarafların hepsine yönelik bir saldırı olarak değerlendirileceği, böyle bir saldırı olması durumunda, BM Antlaşması'nın 51. maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dâhil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan taraf ya da taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır"⁴². Bu hüküm uyarınca örneğin Türk Silahlı Kuvvetlerinin saldırıya maruz kalan bir sözleşmeciler ülkeye gönderilmesi, hatta burada bir çatışmaya girmesi ihtimalinin ortaya çıkması halinde ya da NATO kuvvetlerinin Türkiye'de bulunması halinde Başkanın NATO Antlaşmasının gerektirdiği bir halin varlığına dayanarak, Meclisin izni aranmaksızın silahlı kuvvet kullanımına karar verebileceğini kabul etmek gerekir⁴³. Diğer yandan, bu tür örgütlerin kuruluş belgelerinde yer alan düzenlemelerin gerektirdiği kuvvet kullanımının bu istisna kapsamında değerlendirilebileceği, bunun dışındaki her tür kuvvet kullanımının ise Meclisin iznini gerektireceği söylenebilir⁴⁴. Dolayısıyla bu tür Antlaşmaların sadece somut askeri bir uygulamaya işaret eden hükümleri, Başkanın Meclisin onayı olmadan asker gönderebilmesini ya da kabul etmesini mümkün kılmaktadır⁴⁵.

⁴⁰ Erdem Denk, *Silahlı Kuvvet Kullanımıyla İlgili TBMM Kararları* (Siyasal Kitabevi 2012) 167-168.

⁴¹ Denk (n 40) 168-169.

⁴² The North Atlantic Treaty Washington D.C.- 4 April 1949, <https://www.nato.int/cps/en/nato-hq/official_texts_17120.htm> Erişim Tarihi 15 Şubat 2023).

⁴³ Mümtaz Soysal, *100 Soruda Anayasanın Anlamı* (Gerçek Yayınevi 1997) 208.

⁴⁴ Denk (n 40) 168-169.

⁴⁵ Onat Çopur, 'Anayasanın 92'nci Maddesine Göre Silahlı Kuvvet Kullanılması' (2013) C. 2, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 391 (Prof. Dr. Erdal Onar'a Armağan) 1389, 1402.

1982 Anayasasının 92. maddesinin şekillenmesinde büyük ölçüde yararlanan 1961 Anayasasının 66. maddesine yönelik Temsilciler Meclisi'nde yapılan görüşmelerde uluslararası antlaşmaların gerektirdiği hallerin içeriğinin geniş olarak yorumlanmasına dayalı bir yöntem izlenmiş, devlet başkanına tanınan bu istisnai yetkinin amacının, NATO ile ilgili uygulamaların kapsanması olduğu belirtilmiştir⁴⁶. Nitekim doktrinde de Temsilciler Meclisi görüşmelerinde NATO ile yapılan antlaşmalara atıf yapıldığı ifade edilerek NATO kuvvetlerinin Türkiye'ye girip çıkmasının Meclis iznini gerektirmeyeceği ileri sürülmüştür⁴⁷.

Uluslararası antlaşmaların gerektirdiği hallerde Başkana silahlı kuvvet kullanma kararı alma şeklinde tanınan istisnai yetkinin öngörülmesinde, Meclisin söz konusu uluslararası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulma kanununu görüşürken silahlı kuvvet gönderme veya Türkiye'de bulundurma konusunda gerekli değerlendirmeyi yapmış olduğu varsayımına dayanılır⁴⁸. Bu açıdan Başkanın, öncelikle Meclisin siyasi denetim işlevini gerçekleştirdiği usulüne göre yürürlüğe girmiş olan uluslararası antlaşmaların gerektirdiği hallerde yeniden Meclis izni olmadan bir kriz bölgesine veya savaşın sürdüğü bir bölgeye silahlı kuvvet gönderme ve yabancı bir devlete ait silahlı kuvvetlerin Türkiye topraklarında bulunmasına karar verme yetkisinin olduğunu kabul etmek gerekir⁴⁹.

2. Uluslararası Nezaket Kurallarının Gerektirdiği Haller

Uluslararası nezaket kurallarının gerektirdiği hallerde Başkanın silahlı kuvvet kullanma kararı almasına yönelik istisnai yetkinin egemenlik ilkesinin zedelenmeyeceği uygulamalar bakımından söz konusu olduğu ileri sürülmektedir. Bu çerçevede

⁴⁶ Aslan; Anayasal düzenlemede yer alan uluslararası antlaşmalar hususunun aslında NATO Antlaşmasını (The North Atlantic Treaty) ifade ettiğini, zira Türkiye'nin başka herhangi bir ittifak teşkilatına üye olmadığını belirtmiştir. Aslan (n 25) 218.

⁴⁷ Soysal (n 43) 208.

⁴⁸ Oder (n 1) 448. Anayasa Mahkemesinin bir kararına karşı oy yazısında konuya ilişkin şu ifadeler kullanılmaktadır: "Türkiye'nin taraf olduğu ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yabancı ülkelere gönderilmesi veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulundurulabilmesine olanak veren antlaşmalar önceden Meclisin onayından geçtiğinden onun bilgisi içinde olacaktır. Çünkü bu durumda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin gönderilebileceği yabancı ülkeler ile gönderme nedenleri ve Türkiye'de bulunabilecek yabancı kuvvetlerin hangi ülkelere ait olacağı ve Türkiye'de bulunma nedenleri önceden bilinmektedir". AYM, E.1990/31, K.1990/24, 24/09/1990, para 91, <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1990/24?EsasNo=1990%2F31&KararTarihilk=24%2F09%2F1990>> Erişim Tarihi 15 Şubat 2023.

⁴⁹ Onat Çopur, 'Anayasa Hukukunda Savaş Hali' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2006) 62.

barışçıl olan ve askeri nitelik taşımayan üst düzey resmi ziyaretler, cenaze törenleri gibi askeri personelin de yer aldığı eskort amaçlı önlemler ve uygulamalar uluslararası nezaket kurallarının gerektirdiği hallere birer örnek teşkil etmektedir⁵⁰.

Uluslararası nezaket kurallarının gerektirdiği hallere ilişkin uygulamaların niteliği Başkanın Meclis izni olmadan silahlı kuvvet kullanma kararı almasında önemlidir. Zira barışçıl olmayan askeri nitelikte uygulamalara sebebiyet verecek hallerde Meclisin izninin aranması daha doğru olacaktır⁵¹. Bu kapsamda uluslararası örgütlerin (doğal afetler sonrasında uluslararası yardım götürme, uluslararası üst düzey ziyaretler, zirveler ve olimpiyatlar gibi) uluslararası organizasyonlar bağlamında güvenlik ihtiyacının artmasına binaen kapsamlı uygulamaları söz konusu olabilmektedir. Bu uygulamalar devletler arasında yapılan anlaşmalar neticesinde gerçekleştirilmektedir. Ancak kimi zaman güvenliği sağlama amacıyla ortaya çıkabilecek bir güvenlik sorunu ihtimalinde askeri nitelikte uygulamalara başvurulması muhtemeldir. Barışçıl nitelikte olmayan uygulamalara başvurma riskinin yüksek olduğu bir durumda Meclisin iznine başvurulması gerekmektedir⁵².

C. TBMM Tatilde veya Ara Vermede İken Başkanın Silahlı Kuvvet Kullanmaya Karar Verme Yetkisi

Anayasanın 92/2. maddesi Başkana herhangi bir izne gerek olmaksızın Meclis tatilde veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya maruz kalması ve silahlı kuvvet kullanılmasının kaçınılmaz olması durumunda Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verme imkanı tanımaktadır. Başkana tanınan bu yetki istisnai niteliktedir. Bu düzenleme olağan zamanlarda Meclisin iznine tabi olarak kullanılabilen silahlı kuvvet kullanma kararı alma yetkisinin Meclisin çalışmadığı zamanlarda da kullanılabilmesine imkan sağlayan bir düzenleme niteliğindedir⁵³.

Anayasanın 92/2. maddesi gereğince Başkanın silahlı kuvvet kullanmaya karar verme yetkisi belirli koşulların varlığı halinde kullanılabilir⁵⁴. Bu koşullardan ilki, Meclisin tatilde veya çalışmalarına ara vermiş olmasıdır. Anayasanın 93. maddesi Meclisin bir yasama yılında en çok üç ay tatil yapabileceğini

⁵⁰ Denk (n 40) 176.

⁵¹ Kemal Öztürk, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*, C.2 (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 1996) 2315.

⁵² Denk (n 40) 176-177.

⁵³ Beyoğlu (n 6) 310.

⁵⁴ Erdoğan (n 24) 160.

belirtmektedir. İçtüzüğün 5. maddesine göre Danışma Kurulunun önerisi üzerine Genel Kurulca başka bir karar alınmadıkça Meclis, 1 Temmuz günü tatile girmektedir. İçtüzüğün 4. maddesine göre her Ekim ayının birinci günü çağrısız olarak toplanmaktadır. Ara verme ise, İçtüzüğün 6. maddesine göre, Meclisin çalışmalarını 15 günü geçmemek üzere ertelemesidir. Anayasanın 92/2. maddesinde Başkana silahlı kuvvet kullanma kararı alma yetkisi Meclisin tatilde veya ara vermede olması ile sınırlandırılmıştır. Diğer yandan Meclisin ara verme veya tatilde olmamasına rağmen toplanmasının mümkün olmadığı durumlarda ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve zaruri olarak müdafaa hakkının kullanılmasına kimin karar vereceği hususu belirsizlik arz etmektedir. Meclisin toplanamama hali fiili imkansızlıklardan kaynaklanabileceği gibi kimi zaman da Meclisin uygulamalarından ortaya çıkabilmektedir. Ani saldırının Meclise yönelik olması durumunda milletvekillerinin çoğunun hayatını kaybetmeleri Meclisin toplanmasını ve çalışmasını imkansız hale getirmektedir⁵⁵. Doktrinde toplantı yetersayısının sağlanamaması veya Başkanlık Divanının teşekkül edememesi gibi durumlarda birleşimin kapatıldığı ve böylece fiili anlamda bir “toplanmama” halinin ortaya çıktığını görülmektedir⁵⁶. Dolayısıyla gerek Meclisin toplanamaması gerekse Meclisin fiili uygulamalarından doğan toplanmama durumlarında da Başkanın silahlı kuvvet kullanma kararını alabilme yetkisine sahip olduğu hukuki bir dayanağa kavuşturularak bu husustaki belirsizliğin giderilmesi gerekmektedir⁵⁷.

İkinci koşul, ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğramasıdır. Bu koşul, BM Antlaşmasının 51. maddesiyle paralellik göstermektedir. Anayasanın 92/2. maddesindeki “ani bir silahlı saldırı” ifadesi Antlaşmada yer alan meşru müdafaa hakkının kullanılmasını sonucunu doğuran silahlı saldırının gerçekleşmesi şartına işaret etmektedir. Üçüncü koşul ise silahlı kuvvet kullanılmasına karar verilmesinin kaçınılmaz olması şeklinde ifade edilebilir. Anayasada yer alan “silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması” ifadesi meşru müdafaa hakkının gereklilik ve aciliyet şartlarına karşılık gelmektedir⁵⁸.

Başkana Anayasa ile tanınan ve belirli koşulların varlığı halinde kullanılabilen bu istisnai yetkinin pratik anlamda oldukça işlevsel olduğu ileri sürülmektedir⁵⁹.

⁵⁵ Beyoğlu (n 6) 309.

⁵⁶ Fahri Bakırcı, Abbas Kılınç, ‘Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde ‘Süreklilik İlkesi Çerçevesinde ‘Ara Verme’ ve ‘Tatil’ Üzerine’ (2021) 12(45) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 155,166 vd.

⁵⁷ Beyoğlu (n 6) 310.

⁵⁸ Beyoğlu (n 6) 313.

⁵⁹ Beyoğlu (n 6) 308.

Diğer yandan Meclisin çalışmadığı bir zaman diliminde ülkeyi savunmak gayesiyle Başkana tanınan bu yetkiye ilişkin TBMM İçtüzüğü 129/2. maddesinde yer alan “Anayasanın 92/2. maddesinde belirtilen hallerde Başkan, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir ve derhal Türkiye Büyük Millet Meclisini toplantıya çağırır” hükmü farklı yorumlara sebebiyet vermiştir. Bir görüşe göre, Anayasanın 92/2. maddesi ile Başkana tanınan silahlı kuvvet kullanılmasına karar verme yetkisinde Meclis herhangi bir aşamada devreye sokulmazken, İçtüzüğün ilgili hükmü gereğince Başkana derhal Meclisi toplantıya çağırma yükümlülüğü yüklenmesi teorik açıdan sorunlu kabul edilmiştir. İlgili düzenlemede Meclisi derhal toplantıya çağırmanın hukuksal ve uygulamaya yönelik sonuçları konusunda açık bir düzenleme yapılmamış olmasının sorun yaratacağı üzerinde durulmuştur⁶⁰. Zira Anayasanın 92. maddesinin gerekçesinde Başkana tanınan bu yetkinin “ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması karşısında Silahlı Kuvvetleri derhal harekete geçirebilmek için Meclisin derhal toplanıp karar almasının gecikmelere yol açacağı veya toplanmasına imkan olmayan hallerde telifisi mümkün olmayan durumlar yaratacağı⁶¹...” düşünülerek verildiği ifade edilmektedir. Anayasanın 92/2. maddesi, Meclisin toplanmadığı bir durumda silahlı kuvvetlerin kullanılması gerektiğinde bu hareketin anayasal bir dayanağının olmasını sağlamıştır⁶². Diğer yandan ikinci bir görüşe göre, Başkanın bu yetkisini kullanmasıyla Meclisin devre dışı bırakılmadığı sadece olağan dışı koşulların mevcudiyeti halinde, Meclisin işleme katılma sırasında bir değişiklik meydana geldiği ifade edilmektedir. TBMM’nin koşullar elvermediği için savaş hali ilanı olanağı bulamadığı durumda, İçtüzüğün ilgili hükmünün Meclise bu olanağı sağladığı kabul edilmektedir⁶³.

Anayasanın 92/2. maddesiyle Başkana tanınan istisnai yetki konu bakımından sınırlıdır. Bu yetki sadece ülkeyi savunmak, ülkenin karşılaştığı ani bir saldırı neticesinde kendini müdafaa etmek amacıyla gecikmeksizin silahlı kuvvetlerin kullanılması kararı alınması için Başkana tanınmıştır. Bu düzenleme çerçevesinde ülkenin meşru müdafaa hakkını kullanması durumunda yabancı silahlı kuvvetlerden yardım talep edip edemeyeceği sorunu akla gelebilir. Zira doktrinde bir görüşe göre, meşru müdafaa hakkının kullanılması gerekliliği ortaya çıktığında Başkanın Anayasanın 92/2. maddesinin kendisine tanıdığı silahlı kuvvetlerin kullanılmasına karar verme yetkisini aynı zamanda yabancı silahlı kuvvetlerden

⁶⁰ Denk (n 40) 158-160.

⁶¹ Ömer İzgi, Zafer Gören, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu* (TBMM Basımevi 2006) 903.

⁶² Çopur (n 49) 1409.

⁶³ Çopur (n 49) 1410.

yardım talep edilmesini de içerecek şekilde kullanabilmesi mümkündür⁶⁴. Ani bir silahlı saldırı durumunda ülkenin bireysel meşru müdafaa hakkını kullanması mümkün olmakla birlikte diğer devletlere yardım çağrısında bulunarak müşterek meşru müdafaa hakkını da kullanabilecektir⁶⁵. Diğer yandan başka bir görüşe göre, bu istisnai yetki başka ülkelere silahlı kuvvetlerin gönderilmesini ya da yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'ye çağırılmasını kapsamamaktadır⁶⁶.

D. Silahlı Kuvvet Kullanma Kararının Yargısal Denetimi

Silahlı kuvvetlerin kullanılması kararının yargısal denetiminin iki açıdan değerlendirilmesi mümkündür. Bunlardan ilki, Anayasanın 92/1. maddesi gereğince Başkana silahlı kuvvet kullanılması için verilen iznin denetlenip denetlenemeyeceği, ikincisi ise Meclisin tatil veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması durumunda Başkanın silahlı kuvvet kullanma kararının yargısal denetimi sorunudur.

Meclisin silahlı kuvvet kullanılmasına izin vermesi durumunda izin işleminin yargısal denetiminin mümkün olup olmadığı bu işlemin niteliği ile yakından ilişkilidir. Anayasa Mahkemesi, TBMM'nin 107 ve 108 sayılı kararlarının Anayasaya aykırı olduğuna ilişkin yapılan bir başvuruyu değerlendirdiği kararında, "... Anayasa'nın 92. maddesi uyarınca TBMM tarafından, yasama organının yetkileri kapsamındaki işlem türlerinden biri olan "karar" ile kendisine "izin" verilmiş Hükümetin görevlendirilmesi, Anayasa'nın 117. maddesinin amacı doğrultusunda uzmanlık ve yönetim tekniğinin kaçınılmaz gereğidir. Şu halde, davacının bu yoldaki savının aksine, 107 ve 108 sayılı TBMM kararlarının, anayasal yargı denetimine bağlı tutulacak yasama işlemlerinden olmadıkları için Anayasa'ya aykırı olup olmadıklarını saptamak amacıyla esastan incelenmelerine gerek görülmemiştir" sonucuna ulaşmıştır⁶⁷. Karara katılmayan karşı oy yazılarının gerekçelerinde 107 ve 108 sayılı kararların, ileriye dönük kural koyucu nitelik taşımaları nedeniyle bir kanun etkinliğinde ve düzeyinde olduğu bu nedenle bu tür kararların "izin verme" amacına dönük Meclis kararı olarak kabul edilip anayasa yargısı denetimi dışında tutulmasının, hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmayacağı ileri sürülmüştür.

⁶⁴ Denk (n 40) 161.

⁶⁵ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk* (21. Baskı, Turhan Kitabevi 2022) 524.

⁶⁶ Erdoğan (n 24) 163.

⁶⁷ AYM, E.1990/31, K.1990/24, 24/09/1990 <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1990/24?KelimeAra%5B0%5D=TBMM%20karar%C4%B1&page=2>> Erişim Tarihi 25 Şubat 2023.

Anayasa Mahkemesi, silahlı kuvvetlerin kullanılmasına izin verme işleminin Meclis kararı ile gerçekleştirildiği bu nedenle denetlenemeyeceğine yönelik içtihadını sonraki kararlarında da sürdürmüştür⁶⁸. Doktrinde de tartışmalı olan bu husus çerçevesinde bir görüş, Anayasa'nın 92. maddesinde düzenlenmiş olan Meclisin izin verme yetkisini kendine özgü (sui generis) bir parlamento kararı olarak nitelendirmekte, parlamento kararı biçiminde alınması gereken bir kararın kanun biçiminde alınmasının mümkün olmadığını ifade etmektedir. Bu görüş aynı zamanda parlamento kararı biçiminde yapılması gereken bir işlemin kanun biçiminde yapılabileceği yönündeki eğilimin Anayasa'ya ve Meclisin yönetsel bağımsızlığına aykırı olacağını ifade etmektedir⁶⁹.

Doktrinde bir diğer görüşe göre, vatandaşın hukukunu ilgilendiren ya da Meclisin dışa dönük kararlarının kanunla yapılması ve anayasa uygunluk denetimine tabi olmaları gerekmektedir. Zira Meclis kararlarının mahiyeti gereği vatandaşların hukukunu etkilememesi gerekir⁷⁰. Buna göre, Meclisin izin verme işleminin karar olarak adlandırılmasına rağmen aslında kanun niteliğinde olduğunun kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Ancak böyle bir durumda Meclisin bu yöndeki kararlarının yargısal denetiminin mümkün olduğunu kabul etmek, mahiyeti gereği siyasi nitelik taşıyan kararların Anayasa Mahkemesince yerinde denetimine tabi tutulması tehlikesini ortaya çıkarabilecektir⁷¹. Dolayısıyla Meclisin silahlı kuvvet kullanımına izin verme yetkisinin parlamento kararı biçiminde alınması isabetlidir. Zira her ne kadar izin yetkisi Meclise verilmiş olsa da izinden sonra silahlı kuvvet göndermek veya yabancı silahlı kuvvetlerin ülkede

⁶⁸ Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nun 12/10/2001 günlü, 24551 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 10/10/2001 günlü 722 sayılı "Anayasanın 92. ve 117. maddeleri uyarınca Hükümete İzin Verilmesine Dair Kararın Anayasa aykırılığı nedeniyle iptalinin istendiği başvuruda Anayasa'nın 85. maddesinde, Anayasa Mahkemesi'nin yargısal denetimine tabi olan TBMM kararlarının sayılmış olduğunu, yorumla bu sayılanlara ilave yapılmasının Anayasaya uygun olmadığını belirterek iptal başvurusunu görevsizlik nedeniyle reddetmiştir. AYM, E.2001/424, K.2001/354, 22/11/2001, <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2001/354?EsasNo=2001%2F424>> Erişim 2 Mart 2023.

⁶⁹ Gözler (n 36) 644; Erdoğan (n 24) 167; Çopur (n 49) 51-53.

⁷⁰ Bülent Tanör ve Necmi Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku* (20. Baskı, Beta Yayıncılık 2020) 329; Erdoğan Teziç, 'Parlamento Kararı ve Kanun' (1988) 5 *Anayasa Yargısı Dergisi* 121,127; Meltem Dikmen Caniklioğlu, 'Ulusal ve Uluslararası Hukuk Işığında Türkiye'nin 2003 Tezkere Serüvenine İlişkin Görüşler-Düşünceler' (2007) 9(2) *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 29,53.

⁷¹ Kanadoğlu (n 25) 419. Yasin Aslan, *Savaş Hukuku ve Angajman Kuralları* (Bilge Yayınevi 2016) 91.

bulunmasına karar vermek niteliği gereği yasama işlevi değildir. Burada silahlı kuvvet kullanılması kararı yürütme organına aittir⁷².

Başkanın Meclisin çalışmadığı dönemlerde silahlı kuvvet kullanılması kararının yargısal denetiminin mümkün olup olmadığını belirlemek için bu kararın mahiyetinin belirlenmesi gerekmektedir. Silahlı kuvvetlerin kullanılması kararı mahiyeti gereği siyasi yönü ağır basan, yerindeliğini yürütmenin tayin edebileceği ve takdir yetkisine dayanan kararlardır⁷³. Anayasanın 104/15. maddesi, Başkanın Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına “karar” verme yetkisinden bahsetmektedir. Dolayısıyla bu işlemin bireysel nitelikte bir işlem olduğunu kabul etmek mümkündür⁷⁴. Ancak bu durumda da silahlı kuvvet kullanma kararının hükümet tasarrufu mu yoksa idari bir işlem olarak denetlenmesinin mümkün olup olmadığı sorunu ortaya çıkmıştır.

Hükümet tasarrufu, yürütme organının hükümet olma sıfatıyla halkın günlük, alelade ihtiyaçları için değil, devletin ve milletin yüksek menfaatlerini korumak gayesiyle yaptığı işlemlerdir⁷⁵. Hükümet tasarruflarının iki temel özelliği, yürütme organının bir işlemi olmaları ve yargı denetimi dışında kalmalarıdır. Hükümet tasarrufu kategorisinde yer alan işlemler idari işlemler olmadıklarından yargı denetimi dışında kalmaktadırlar⁷⁶. Hükümet tasarrufu niteliği taşıyan işlemler söz konusu olduğunda yargı mercilerinin bu işlemleri denetlemekten kaçındıkları görülmektedir⁷⁷. Bu işlemler dava konusu edildiklerinde yargı mercileri siyasi saik, siyasi tedbir gibi gerekçelerle açılan idari davaları ilk incelemede reddetmektedirler⁷⁸. Doktrinde bir görüşe göre, yürütmenin yabancı devletlerle olan ilişkileri çerçevesinde yaptığı işlemlerin hükümet tasarrufu mahiyetinde

⁷² Erdoğan (n 24)168.

⁷³ Kemal Gözler, *İdare Hukuku C. I* (3. Baskı, Ekin Yayınları 2019) 758; Aslan (n 25) 262.

⁷⁴ Şeref İba, Yasin Söyler, ‘Yeni Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Cumhurbaşkanlığı Kararının Nitelik Farkı ve Hukuki Sonuçları’ (2019) 36(1) Anayasa Yargısı 195,200.

⁷⁵ Ragıp Sarıca, ‘Türk Devlet Şurası İçtihatlarına Göre Hükümet Tasarrufları’ (1942) 8(3-4) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası 457,458.

⁷⁶ Ramazan Çağlayan, *İdari Yargılama Hukuku* (3. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2011) 106; Cemil Kaya, *İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi* (On İki Levha Yayıncılık 2011) 76.

⁷⁷ Ergun Özbudun, ‘İngiliz Hukukunda Hükümet Tasarrufları’ (1961) 18(4) Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 333 <<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/637646>> Erişim Tarihi 25 Şubat 2023.

⁷⁸ Şeref Gözübüyük, Turgut Tan, *İdare Hukuku C. II İdari Yargılama Hukuku* (Turhan Kitabevi 2017) 36.

olduğu ifade edilmektedir⁷⁹. Bu bağlamda bir uluslararası örgüt (örneğin NATO) kapsamında sahip olunan bir yetkinin kullanılmasına ilişkin kararlar, Meclis tatile veya ara vermede iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde Başkanın silahlı kuvvetlerin kullanılmasına karar vermesi, Meclisin yabancı ülkelere silahlı kuvvet gönderilmesi için Başkana yetki vermesi halinde Başkanın yabancı ülkelere silahlı kuvvet gönderilmesine veya gönderilmemesine ilişkin kararları, bir yabancı devlete karşı ambargo uygulanması veya uygulanmaması kararı, bir yabancı devlete karşı misillemede bulunulması veya bulunulmaması kararı ile savaş halinde savaşın yürütülmesine yönelik eylem ve işlemler hükümet tasarrufu niteliğindedir⁸⁰. Başka bir görüşe göre, 2017 Anayasa değişiklikleri ile Başkanın yaptığı tüm işlemlere karşı yargı denetimi yolunun açılmasına rağmen silahlı kuvvet kullanma kararının hükümet tasarrufu sayılarak tamamıyla yargı denetimi dışında bırakılması isabetli değildir⁸¹. Zira yürütme organı tarafından gerçekleştirilen hükümet tasarruflarının hiçbir şekilde denetime tabi olmaması hukuk devleti ilkesini de zedeleyecektir. Ancak bu görüşü savunanlar hükümet tasarrufu niteliğindeki işlemlerin tamamıyla yargı denetimi kapsamına alındığında siyasi nitelikte bir kararın yargı organı tarafından denetlenmesi anlamına geleceğini böyle bir durumun kuvvetler ayrılığı ilkesini zedeleyeceğini ileri sürmektedirler. Bu durumda siyasi nitelikte bir hükümet tasarrufunun denetlenmesinin ancak şekil ve yetki açısından mümkün olabileceğini takdir yetkisine giren durumlar için değerlendirme yapılmaması gerektiğini ifade etmektedirler⁸².

II. ABD HUKUKUNDA BAŞKANIN SİLAHLI KUVVET KULLANMA YETKİSİ

A. Genel Olarak

ABD Anayasası'na göre savaş yetkileri Kongre ve Başkan arasında paylaştırılmıştır. Anayasa'nın 1. maddesinin 8. bölümünde savaş ilan etmek, bütçe süresi iki yılı aşmayacak şekilde orduları teşkilatlandırmak ve donatmak, donanma kurmak, kara ve deniz kuvvetlerinin yönetimi ve düzenlenmesi için gerekli kuralları

⁷⁹ Mümtaz Soysal, *Dış Politika ve Parlamento* (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları 1964) 19.

⁸⁰ Gözler (n 73) 757-759.

⁸¹ Yücel Özdemir, 'Cumhurbaşkanı Kararlarının Yargısal Denetimi' (2021) 29(4) SÜHFD 3211,3251.

⁸² Ömer Faruk Erol, 'Hukuk Devleti İlkesi Işığında Hükümet Tasarrufları Teorisi ve Yargısal Denetimi' (2013) 13(2) Kamu Hukuku Arşivi 81,89.

belirlemek, isyanları bastırmak ve işgalleri sonlandırmak üzere milis kuvvetlerin örgütlenmesinden göreve çağırılmasına kadar milis kuvvetler ile ilgili birtakım yetkiler Kongre'ye tanınmıştır⁸³. Bu düzenleme, ülkenin başka bir ülkeye savaş başlatıp başlatamayacağı ya da ülkeye karşı savaş ilan eden bir ülkeye karşılık verilip verilmeyeceği yetkisini münhasıran Kongre'ye tanımaktadır⁸⁴.

Anayasa'nın 2. maddesinin 2. bölümünde Başkanın Kara ve Deniz Kuvvetleri ve Birleşik Devletler için faal hizmete çağırıldıkları takdirde eyaletlerin milis kuvvetlerinin başkomutanı olacağı düzenlenmektedir. Ülkeye yönelik ani bir silahlı saldırı karşısında Kongre'de sürecin nispeten ağır işleyeceği de göz önünde tutularak başkomutan sıfatıyla Başkanın silahlı kuvvet kullanma yetkisine sahip olduğu kabul edilmektedir⁸⁵. Ancak bu noktada Başkanın savaş anlamına gelebilecek eylemleri gerçekleştirebilmesi için Kongre tarafından yetkilendirilmesi gerekmektedir⁸⁶. Kongre tarafından yetkilendirilen Başkan bu kararın gereğini yapmakla yükümlüdür. Bu yükümlülük, askeri gücün kullanılması şeklinde olabileceği gibi yaşanan gelişmeler göz önüne alınarak ateşkese yahut savaşın sonlandırılmasına yönelik bir uluslararası antlaşmaya taraf olunması ile meselenin çözümlenmesi şeklinde de yerine getirilebilmektedir⁸⁷.

Her ne kadar ABD Anayasası savaş ilanının tamamen Kongre'ye ait bir yetki olduğunu ifade etse de uygulamada Kongre'nin mi başkanların mı askeri güç kullanılmasında yetki sahibi olduğu uzun yıllardır tartışılmaktadır. Özellikle Kongre tarafından resmi olarak savaş ilan edilmeden başkanların silahlı kuvvet kullanmalarının çoğu durumda savaşa yol açması Kongre ve Başkan arasında yetki tartışmalarına neden olmaktadır. Uygulamada başkanlar lehine gelişen yetki kullanımını 1950'de Başkan Truman'ın Kongre'nin onayı olmadan Kuzey Kore'ye yönelik gerçekleştirdiği askeri müdahaleyle başlamış ve halef başkanlar tarafından da sürdürülmüştür⁸⁸. Doktrinde de kimi yazarlar başkomutanlık sıfatını başkanların

⁸³ The Constitution of the United States <<https://constitutioncenter.org/media/files/constitution.pdf>> Erişim Tarihi 9 Mart 2023.

⁸⁴ Saikrishna Prakash, 'Unleashing the Dog of War: What the Constitution Means by "Declare War"' (2007) 93(1) Cornell Law Review 45,117.

⁸⁵ Louis Fisher, *The Law of the Executive Branch: Presidential Power* (Oxford University Press 2015) 309.

⁸⁶ Prakash (n 84) 47.

⁸⁷ Prakash Saikrishna, 'Exhuming the Seemingly Moribund Declaration of War' (2008) 77(1) The George Washington Law Review 89,130.

⁸⁸ Fisher (n 85) 262-263.

silahlı kuvvetlerin kullanılmasında tek başına hareket etmelerinin bir gerekçesi olarak görmüşlerdir⁸⁹. Başkomutanlık sıfatı, Anayasa'nın yürütmeye ilişkin diğer hükümleri özellikle dış politikaya ilişkin anayasal yetkilerle birlikte değerlendirildiğinde yürütme tarafından da geniş bir biçimde yorumlanmıştır⁹⁰.

B. Başkomutan Olarak Devlet Başkanı

ABD Anayasası'nın 2/2. bölümünde; Başkana tanınan başkomutanlık yetkisi, Başkan açısından özel bir iktidar niteliğindedir⁹¹. Nitekim tarihte silahlı kuvvet kullanımına ilişkin pek çok olayda Başkan Kongre'nin onayına başvurmadan başkomutanlık unvanına dayanarak silahlı kuvvet kullanma kararı almıştır. ABD Anayasası Başkanın başkomutanlık unvanına sahip olduğunu düzenlemesine rağmen bu yetkinin içeriği hakkında net bir sınır belirlememiştir. Uygulamada başkanlara bu konuda geniş bir takdir yetkisi verilmiş pek çok kez Kongre tarafından yetkilendirilmeden askeri güç kullanma yetkilerini kendilerinde görmüşlerdir.

Başkan Lincoln iç savaş yıllarında Kongre onayı olmadan kuşatılan limanlardaki gemilere el konulması emrini vererek askeri gücün tek yanlı kullanımının öncülüğünü yapmıştır⁹². Başkan Lincoln'ün uygulamaya koyduğu ablukayı Prize Cases davasında değerlendiren Yüksek Mahkeme, ülkeye yöneltilen bir saldırının mevcudiyeti nedeniyle Başkanın anayasal yetkisini kullandığını ifade etmiştir⁹³. Bununla birlikte savaş ilan etme yetkisinin Kongre'ye tanındığını başkomutan sıfatını haiz olan Başkanın devletin içinde veya başka bir devlete karşı askeri güç kullanma yetkisinin olmadığı belirtilmiştir. Başkan ancak yabancı bir devletin işgali söz konusu olursa buna karşı direnme yetkisini Kongre tarafından yetkilendirilmeye ihtiyaç duymadan kullanmalıdır. Bu açıdan Başkanın yetki verilmeksizin, savaş eşliğine varmayan, ülkeyi korumak amacıyla gerçekleştirilecek askeri görevler için, silahlı kuvvetleri güvenlik ve dış politika ihtiyaçları doğrultusunda uygun gördüğü şekilde konuşlandırabileceğini ifade etmek mümkündür⁹⁴.

⁸⁹ Jefferson H. Powell, 'The President's Authority over Foreign Affairs: An Executive Branch Perspective' (1998) *The George Washington Law Review* 527,572.

⁹⁰ Powell (n 89) 565.

⁹¹ Beyoğlu (n 6) 83.

⁹² Bruce Ackerman, *The Decline and Fall of American Republic* (The Belknap Press of Harvard University 2010) 71.

⁹³ U.S. Supreme Court, *Prize Cases*, 67 U.S. 635, 668 (1863), <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/67/635/>> Erişim Tarihi 15 Mart 2023.

⁹⁴ Powell (n 89) 569-570.

Başkomutanlık otoritesi ile Başkanın ülkenin dış işleri üzerindeki doğal otoritesinin bir kombinasyonu olarak ileri sürülen savaşla ilgili başkanlık yetkisi 20. yüzyılda ciddi bir şekilde genişlemeye başlamıştır⁹⁵. Yüksek Mahkeme içtihatlarına da yansıyan bu durum *Chicago v. S. Air Lines, Inc. v. Waterman S.S. Corp.*⁹⁶ ile *Johnson v. Eisentrager* davalarında bir kez daha vurgulanarak silahlı kuvvetlerin yurtdışına gönderilmesinin dış ilişkiler kapsamında değerlendirilmesi ve Başkanın münhasır yetki alanı içerisinde kabul edilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁹⁷.

Başkan Clinton, 1994'te NATO operasyonu kapsamında silahlı kuvvetleri Bosna Hersek'te görevlendirmiş ve bu kararını dış ilişkilerin yürütülmesine dair anayasal yetkisi kapsamında değerlendirmiştir. Bununla birlikte Kongre'nin silahlı kuvvet kullanılması sınırlamaya yönelik girişimlerini başkomutanlık yetkisi üzerinde anayasa aykırı bir sınırlama olarak eleştirmiştir⁹⁸. Anayasa koyucunun dış ilişkilerde Başkanın güçlü bir hale getirmesinin de bu duruma zemin hazırladığı söylenebilir⁹⁹.

2011'de Başkan Obama Kongre onayı olmadan başkomutanlık unvanına dayanarak Libya'da sivilleri saldırılardan korumak üzere BM Güvenlik Konseyi'nin 1973 tarihli kararını gerçekleştirmek üzere ABD askeri kuvvetlerine harekete geçme emri vermiştir. Bu operasyonlara mevzuat tarafından izin verilmemesine rağmen, yürütme organı Kongre'ye, Başkanın başkomutan ve yürütmenin başı olarak ve dışişleri yetkileri uyarınca, yurtdışında bu tür sınırlı askeri operasyonları yönetmek için anayasal yetkiye sahip olduğunu iddia eden bir rapor sunmuştur¹⁰⁰.

Başkan Trump'ın Suriye'ye yönelik gerçekleştirilen askeri güç kullanımından sonra Hukuk Müşavirliği Ofisi, Başkan'ın gerçekleştirilen saldırıların, Kongre onayına gerek olmaksızın başkomutanlık yetkileri dahilinde olduğunu çünkü silahlı kuvvet kullanma kararının ulusal çıkarlara uygun ve savaş düzeyine çıkmayacak şekilde anayasal sınırlar içinde kaldığını ifade etmiştir. Benzer şekilde 2020'de Başkan Trump'ın İran'a karşı kuvvet kullanımından sonra Kongre'ye sunulan raporda Anayasa'nın 2. maddesine dayanılarak, başkomutan olarak Başkan'ın,

⁹⁵ Jennifer K. Elsea, 'Defense Primer: President's Constitutional Authority with Regard to the Armed Forces' (Congressional Research Service 2020) 1.

⁹⁶ U.S. Supreme Court, *Chicago & S. Air Lines, Inc. v. Waterman S.S. Corp.*, 333 U.S. 103, 109 (1948), <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/333/103>> Erişim Tarihi 11 Mart 2023.

⁹⁷ U.S. Supreme Court, *Johnson & Eisentrager*, 339 U.S. 763, 789 (1950), <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/339/763/>> Erişim Tarihi 11 Mart 2023.

⁹⁸ Elsea (n 95) 2.

⁹⁹ Donald P. Kommers, John Finn, Gary Jacopsohn, Gary Thomas ve Justin Dyer, *American Constitutional Law, Governmental Powers and Democracy* (West Academic Publishing 2018) 171.

¹⁰⁰ Elsea (n 95) 2.

ulusu bir saldırı veya yakın saldırı tehdidinden korumak için askeri güç kullanımını yönetme ve önemli ulusal güçleri koruma yetkisine sahip olduğu belirtilmiştir. Başkan Biden, Kongre onayı olmamasına rağmen 2021’de Irak’a yönelik silahlı kuvvet kullanma yetkisinde ülkenin dış ilişkilerinden sorumlu ve başkomutan olmasına yönelik anayasal yetkisine atıfta bulunduğunu ifade etmiştir¹⁰¹.

Sonuç olarak ABD başkanları tarafından Kongre onayına ihtiyaç duyulmadan küresel anlamda etki doğurması muhtemel pek çok silahlı kuvvet kullanma kararı alınmıştır. Üstelik bu tür kararlar, Anayasa’da başkanlara tanınan başkomutanlık yetkisi ile yürütmenin dış ilişkileri yürütme yetkisinin bir parçası olarak kabul edilmiştir. Nitekim ABD’nin İkinci Dünya Savaşı’ndan itibaren pek çok kez askeri operasyon gerçekleştirdiği ancak bu müdahaleler için Kongrenin resmi bir savaş ilanı yapmadığı görülmektedir¹⁰².

C. Savaş Yetkileri Kararı (War Powers Resolution)

7 Kasım 1973 tarihinde Kongre tarafından kabul edilen “Savaş Yetkileri Kararı” (War Powers Resolution) ile Başkanın silahlı kuvvet kullanma kararı Kongre’nin iznine bağlanmıştır. Bu düzenlemenin amacı, silahlı kuvvetleri kullanma kararının Kongre’nin her iki kanadı ve Başkan tarafından müşterek biçimde alınmasının sağlanması olarak belirlenmiştir¹⁰³. Başkanın başkomutanlık yetkisini Kongre yetkisiyle sınırlayan bu düzenleme, her ne kadar Anayasa açıkça öngörmese de silahlı kuvvet kullanımını gerektiren durumların varlığı halinde Kongre’nin Başkana yetki vermesi esasını benimsemektedir¹⁰⁴. Buna göre, Başkanın silahlı kuvvetlerin kullanılması kararı alabilmesi için ya Kongre tarafından savaş ilan edilmesi ya da kanun niteliğinde özgül işlemle yetkilendirilmesi yahut ABD’ye yöneltilen bir saldırı nedeniyle acil bir durumun vuku bulmuş olması gereklidir¹⁰⁵.

Savaş Yetkileri Kararı’nın 3. bölümü Başkanın silahlı kuvvetleri göndermeden önce ve çatışma sona ereceğe dek mümkün olan her durumda Kongre’ye danışmasını genel bir yükümlülük olarak düzenlemektedir¹⁰⁶. Bu yükümlülük hem bir ön

¹⁰¹ Elsea (n 95) 2.

¹⁰² Prakash Saikrishna, *The Living Presidency: An Originalist Argument Against its Ever-Expanding Powers* (The Belknap Press of Harvard University Press 2020) 170.

¹⁰³ The War Powers Resolution: Concepts and Practice, Congressional Research Service, Sec 2(a), <<https://sgp.fas.org/crs/natsec/R42699.pdf>> Erişim Tarihi 16 Mart 2023.

¹⁰⁴ Oder (n 1) 431.

¹⁰⁵ Sec 2 (c).

¹⁰⁶ Sec 3.

danışma hem de süreç devam ederken onu izleyen danışmaları içermektedir. Böylece silahlı kuvvet kullanımında Kongre'nin düzenli ve sürekli bilgilendirilmesi güvence altına alınmıştır¹⁰⁷. Başkan Ford silahlı kuvvet kullanmadan önce Kongre'ye danışma yükümlülüğünü yerine getirmenin yasama-yürütme arasındaki güven duygusunu pekiştireceğini ifade etse de aynı zamanda bu yükümlülüğü yerine getirmenin bazı pratik güçlükleri olacağını ifade etmiştir. 1975'te Da Nang operasyonu sırasında Kongre'nin Paskalya tatilinde olması ve Kongre'nin kilit isimlerine ulaşmada yaşanan güçlük Savaş Yetkileri Kararında öngörülen danışma yükümlülüğünün uygulamada güçlük çıkarttığı örneklerden sadece biridir¹⁰⁸. Uygulamada başkanlar danışma yükümlülüğünü kuvvet kullanma kararını aldıktan sonra ancak operasyona başlamadan önce Kongre'ye kararın bildirilmesi şeklinde yorumlamışlardır. Bu düşüncenin temelinde kriz yönetiminde etkili ve hızlı karar almanın kaçınılmaz bir zorunluluk olması yer almaktadır¹⁰⁹.

Savaş Yetkileri Kararı'nın 4. bölümünde Başkan, silahlı kuvvetlerin çatışmaya girdiği ya da bu tür bir ihtimalin pek yakın olduğu durumlarda tedarik, onarım, yer değiştirme, ve yabancı kuvvetlerin eğitimi amacıyla gerçekleştirilenler dışında silahlı kuvvetlerin yabancı bir ülkede görevlendirilmesi halinde ve halihazırda yabancı devletin bölgesinde mevcut bir muharebeye hazırlıklı silahlı kuvvet personel sayısının büyük oranda artışına yol açan durumlarda Kongre'ye 48 saat içinde yazılı olarak bilgi vermelidir¹¹⁰. Ayrıca bu düzenleme ile getirilen bildirim yükümlülüğü kapsamında Başkanın Kongre tarafından talep edilen diğer hususlarda da bilgi sağlaması gereklidir¹¹¹. Böylece Başkana ön danışma yükümlülüğünün yanı sıra silahlı kuvvet gönderme tercihinin siyasi ve hukuki dayanaklarını, kapsam ve süreyi raporlama yükümlülüğü getirilmiştir¹¹². Başkan bu yükümlülüğünü madde kapsamına alınan durum sona erece kadar en az her altı ayda bir düzenlenecek raporlarla yerine getirmelidir¹¹³. Başkanın raporunu sunduğu ya da sunması gerektiği tarihten itibaren 60 gün içerisinde Kongre savaş ilan etmez veya silahlı kuvvetlerin

¹⁰⁷ Oder (n 1) 433.

¹⁰⁸ The War Powers Resolution, Alfred M. Landon Lectures on Public Issues Delivered by Gerald R. Ford Kansas State University Manhattan, Kansas Monday, February 20, 1978, <<https://www.fordlibrarymuseum.gov/library/speeches/780220.asp>> Erişim Tarihi 5 Nisan 2023.

¹⁰⁹ Oder (n 1) 439.

¹¹⁰ The War Powers Resolution Sec 4 (a).

¹¹¹ Sec 4 (b).

¹¹² Oder (n 1) 434.

¹¹³ Sec 4 (c).

kullanılmasına ilişkin yetkilendirme yapmazsa ya da 60 günlük süreç kanunla uzatılmazsa ABD'ye yönelik bir silahlı kuvvet kullanımı sonucunda fiziksel olarak bir engel bulunmadıkça kuvvet kullanımının sona ermesi gerekecektir¹¹⁴.

Karar'da belirtilen önemli durumlardan biri de Kongre, silahlı kuvvetlerin yurtdışındaki çatışmalarda savaş ilanı ya da kanun niteliğinde bir işlem olmaksızın kullanılması halinde kuvvetlerin geri çekilmesini her zaman isteyebilmesidir¹¹⁵. Karar, silahlı kuvvetlerin geri çekilmesini isteme işleminin ortak kararlar değil, kesişen kararlar (concurrent resolution) yapılmasını öngörmektedir. Kesişen kararlar, kanun niteliğinde işlemler kategorisinde yer almayıp, Başkanın onayına sunulmazlar. Bu kararlar, sadece yasama organını bağlayan ve özerk düzenleme alanına özgü olduklarından kanun niteliği taşımazlar. Kanun niteliğinde olmadığından Başkanın imza ve onayına sunulmayan bu karar usulü geri çekilmeye Kongre'yi tek yetkili hale getirmekte bu açıdan da Anayasaya uygunluğu tartışılmaktadır¹¹⁶. Başkan Nixon, geri çekilmeye ilişkin düzenlemenin Kongre'nin herhangi bir işlem yapmaması halinde dahi silahlı kuvvetlerin geri çekilmesini sağladığını belirtmektedir. Ona göre, Kongre'nin açık bir işlemi olmaksızın geri çekilmeyi olanaklı hale getiren bu düzenleme Başkanın başkomutanlık yetkisine getirilen bir sınırlama mahiyetindeydi¹¹⁷.

Karar'da yer alan bir diğer husus, silahlı kuvvetlerin yurt dışında silahlı çatışmalara girmesine yönelik Kongre tarafından özel bir yetkilendirme olmaksızın bütçe kanunu da dahil herhangi bir kanun ya da uluslararası antlaşma hükmü gerekçe gösterilerek silahlı kuvvetlerin kullanılmamasının mümkün olmadığı öngörülmüştür¹¹⁸.

Uygulamada nadir de olsa Karar'da belirtilen düzenlemeler doğrultusunda Başkanın Kongre'den onay alma işlemini gerçekleştirdikten sonra silahlı kuvvet kullanılmasına karar verildiği görülmektedir. 2001-2022 yıllarında gerçekleştirilen Afganistan ve Irak müdahalelerinde Kongre silahlı kuvvetlerin kullanılmasına onay vermiştir. 11 Eylül saldırıları sonrasında Kongre almış olduğu 23 sayılı Ortak Karar; Başkan'a "11 Eylül saldırılarını düzenleyen, planlayan, saldırı emrini veren, saldırıya yardım veya bunları yapan kişi ve örgütleri barındıran ülkeler, örgütler

¹¹⁴ Sec 5 (b).

¹¹⁵ Sec 5 (c).

¹¹⁶ John Hart Ely, *War and Responsibility, Constitutional Lessons of Vietnam and Its Aftermath* (Princeton 1993) 119; Ronald Rotunda, *Fixing the War Powers Act*, Heritage Lecture No. 529 (1995) The Heritage Foundation 3.

¹¹⁷ Gerald Gunther, *Constitutional Law* (Oxford University Press 1991) 367.

¹¹⁸ Sec 8 (a).

ve kişilere” karşı ve Başkan’ın “gerekli ve uygun gördüğü her türlü kuvveti” kullanma konusunda yetki vermiştir¹¹⁹. Kararın saldırıya ilişkin tüm eylemler ve kişiler bakımından geniş bir çerçeve çizdiği görülmektedir. Bu açıdan kuvvet kullanılacak unsurlar hakkında Başkan’a takdir yetkisi tanındığı görülmektedir. 23 sayılı karar, bir savaş ilanı içermemesine rağmen, silahlı kuvvet kullanma yetkisini Başkan’a vermiştir. Bu karar, Anayasa’da açıkça öngörülmeleyen ancak Savaş Yetkileri Kararının uygulaması şeklinde ve kanun niteliğinde spesifik bir işlemdir¹²⁰.

D. Silahlı Kuvvetlerin Uluslararası Örgüt Kararlarına Dayanarak Görevlendirilmesi

ABD’de silahlı kuvvet kullanımına ilişkin doktrinde eleştirilen hususlardan biri de Kongre’nin onayı alınmadan BM Güvenlik Konseyi kararına dayanılarak askeri birliklerin görevlendirilmesidir¹²¹. Bu uygulama başkanlara silahlı kuvvetleri Kongre’nin onayı alınmadan yabancı ülkelerdeki çatışmalara müdahil edebilme imkanı tanımıştır. BM İştirak Kanunu’nun 6. bölümünde Başkana, Kongre’nin bir kanunla ya da müşterek kararlar alınacak onaya tabi olması şartıyla Güvenlik Konseyi çağrısı üzerine BM Antlaşması’nın 43. maddesi¹²² uyarınca uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına katkıda bulunmak için Güvenlik Konseyi’ne gerekli silahlı kuvvetleri ve geçit hakkını da içine almak üzere her türlü yardım ve kolaylığı sağlayacak özel antlaşma veya antlaşmalar yapma yetkisi tanınmıştır. Bu antlaşma ya da antlaşmalarda kuvvetlerin sayısı, niteliği hazırlık derecesi ve genel mevkileri ile sağlanacak kolaylık ve yardımın niteliği belirlenecektir¹²³. Bu düzenleme, BM Güvenlik Konseyi çağrısı üzerine gerçekleştirilen silahlı kuvvet kullanımında dahi Kongre’nin rızasını almayı gerekli görmektedir. ABD Anayasasında Kongre’ye savaş ilan etme yetkisini tanıyan 1. madde ile BM Antlaşmasının 43. maddesinde yer alan Güvenlik Konseyi ile antlaşma imzalayan devletlerin her birinin anayasası gereğince onaylanması gerektiği hükümleri

¹¹⁹ U.S Joint Resolution, PUBLIC LAW 107-40-SEPT. 18, 2001, <<https://www.congress.gov/107/plaws/publ40/PLAW-107publ40.pdf>> Erişim Tarihi 11 Nisan 2023.

¹²⁰ Oder (n 1) 426.

¹²¹ Cüneyt Yüksel, Kaan Erdoğan, ‘Uluslararası Hukuk Bağlamında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı’nın Dış Politika ve Savaş Yetkileri’ (2022) 42(1) Public and Private International Law Bulletin 293,323.

¹²² BM Antlaşması <<https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/document/mevzuat/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf>> Erişim Tarihi 15 Mart 2023.

¹²³ United Nations Participation Act of 1945 <<https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-1090/pdf/COMPS-1090.pdf>> 22 U.S.C. 287d Erişim Tarihi 15 Mart 2023.

birlikte ele alındığında mevcut düzenlemenin hem anayasa hem de BM Antlaşması ile öngörülen usule uygun olduğu dikkat çekmektedir¹²⁴. Başkanın silahlı kuvvet kullanımına Kongre onayı getiren 6. bölüme rağmen BM İştirak Kanunu 7. bölümünde başkana, BM'nin işbirliğine dayalı eylem talebi üzerine ulusal çıkarlarla tutarlı olduğu ölçüde, uyuşmazlıkların barışçıl çözümü için silahlı kuvvetleri görevlendirmesine imkan tanımıştır. Ancak bu görevlendirmelerin savaş dışı gözlem, koruma ve muharip olmayan bir kapasitede yapılacak hizmetlerden ibaret olduğu ifade edilmiştir¹²⁵.

Savaş Yetkileri Kararı'nın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren silahlı kuvvetlerin kullanıldığı az sayıda olayda Kongre'nin kanun niteliğinde özgül bir işlemine dayandığı görülmektedir. Kongre onayı alınmadan başkanların silahlı kuvvet kullanımına karar verdiği örneklere rastlamak mümkündür. 1950'de Kore'de gerçekleştirilen silahlı kuvvet kullanımına ilişkin karar BM Güvenlik Konseyi kararına dayandırılmıştır. Benzer gerekçe Bill Clinton, George H. W. Bush ve Barack Obama dönemlerinde de askeri güç kullanımına dayanak olarak gösterilmiştir¹²⁶. Başkan Bush döneminde Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgal etmesi üzerine ABD silahlı kuvvetlerinin yurt dışında görevlendirilmesi sürecinde Kongre'den onay almaksızın sürecin devam ettirildiği gözlenmiştir¹²⁷. Bu süreç hakkında dönemin Savunma Bakanı Cheney, BM Antlaşmasınının 7. Bölümü kapsamında Başkanın mevcut yetkileri içinde bölgede güvenliğin ve uluslararası barışın sağlanması için gerekli tedbirleri almakla yükümlü olduğunu¹²⁸ bunun için ayrıca Kongre'den izin alınmasına gerek duyulmadığını ifade etmiştir¹²⁹. Benzer şekilde BM bünyesinde gerçekleştirilen silahlı kuvvet kullanımının savaş ilanından ziyade bir polis faaliyeti olarak değerlendirilmesi gerektiği ve bu doğrultuda BM Güvenlik Konseyi kararı bulunduğu hallerde taraf devletlerin parlamentoları tarafından yetkilendirilinceye kadar kararın ertelenmesinin mümkün olmadığı ileri sürülmüştür¹³⁰.

¹²⁴ Yüksel, Erdoğan (n 121) 324.

¹²⁵ United Nations Participation Act of 1945, 22 U.S.C. 287/d-1.

¹²⁶ Fisher (n 85) 324-325.

¹²⁷ Fisher (n 85) 351-353.

¹²⁸ UNSC, Res 678 (29 Nov. 1990) UN Doc S/RES/678.

¹²⁹ Committee on Armed Srvices, Crisis in the Gulf Region: US Policy Options and Implications, Hearings Before the Committee on Armed Services United States Senate, One Hundred First Congress, Second Session (US Government Printing Office 1990) 701.

¹³⁰ Thomas M. Franck, 'Declare War? Congress Can't' (1990) The New York Times 1990 <<https://www.nytimes.com/1990/12/11/opinion/declare-war-congress-cant.html>> Erişim Tarihi 18 Mart 2023.

Başkan Clinton tarafından Yugoslavya'ya, Başkan Obama tarafından ise Libya'ya yöneltilen askeri operasyonlarda da Kongre'den yetki alınmamış olmasına rağmen söz konusu müdahalelerin NATO üzerinden gerçekleştirilmiş olması Kuzey Atlantik Antlaşmasının da benzer şekilde değerlendirildiğini göstermiştir. Doktrinde sıkça ele alınan bu husus, uluslararası güvenlik antlaşmalarının Kongre'ye tanınmış bir yetkiyi Başkana devredemeyeceği ve askeri müdahalelerin aslında ülkeye yönelik bir saldırıyı önleme amacı taşımadığı gerekçeleriyle eleştirilere maruz kalmıştır¹³¹. Bu açıdan Başkanın bir yürürlük antlaşmasına yahut Senato'nun üçte iki çoğunluğu tarafından onaylanarak yürürlüğe girmiş bir uluslararası antlaşmaya dayanarak silahlı kuvvet kullanılmasına karar vermesinin mevcut yasal düzenlemelere aykırı olduğu ileri sürülmektedir¹³².

E. Yargısal Denetim Meselesi

Savaş Yetkileri Kararı'nda öngörülen usullere aykırı biçimde hareket eden başkanların silahlı kuvvet kullanımı kararlarının ABD hukukunda zaman zaman yargı denetimine konu olduğu gözlenmektedir. Bu örneklerden biri Başkan Bush 1990 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgali karşısında Arabistan'a silahlı kuvvetlerin gönderilmesi kararını Kongre onayı olmadan başkomutanlık yetkisine dayanarak almıştır. Silahlı kuvvetlerin Basra Körfezi'ne ilerleme kararı aldığı bazı Kongre üyeleri Başkan'ın yetkilerini aştığını ve bunun için Kongre'nin savaş ilanı etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ancak Kongre herhangi bir girişimde bulunmamıştır. Bunun yanı sıra bazı Kongre üyeleri Columbia Mahkemesinde Başkan'a karşı bir dava açmışlardır. Başkan'ın Kongre onayı olmadan silahlı kuvvet kullanmasını önlemek istemişlerdir. Doktrinde Kongre'nin izni olmaksızın silahlı kuvvet kullanımının yargı denetimine konu olabilecek hukuksal bir mesele olduğu üzerinde durulmuştur¹³³. Mahkeme, sorunun çözümü bakımından Kongre'nin yetkili olduğunu ve Kongre yetkilerini kullanmadığından davada karar verilmesine gerek olmadığına hükmetmiştir. 1991'de Kongre'nin her iki kanadı BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan karara da dayanarak Başkan'a silahlı kuvvet kullanma iznini vermiş ve sorun çözüme kavuşturulmuştur¹³⁴.

Başkanın silahlı kuvvet kullanma kararının yargısal denetime konu olduğu bir başka örnek Kosova müdahalesidir. Bu müdahale, Columbia Bölge Mahkemesi, Columbia Bölgesi Temyiz Mahkemesi ve Yüksek Mahkeme önünde

¹³¹ Fisher (n 85) 333-334.

¹³² Fisher (n 85) 329-331.

¹³³ Gunther (n 117) 368.

¹³⁴ Gunther (n 117) 368.

tartışılmış pek çok sorunu barındıran bir müdahaledir. NATO çerçevesinde yürütülen Kosova müdahalesinde Başkan Clinton silahlı kuvvet kullanma kararı almış ve bu durumu Kongre'ye bildirmiştir¹³⁵. ABD hava kuvvetleri NATO kararıyla hava saldırıları durduruluncaya kadar askeri operasyonda aktif rol oynamıştır. Burada esas sorun 24 Mart-20 Haziran tarihleri arasında ABD silahlı kuvvetlerinin Kongre'nin izni veya savaş ilanı olmaksızın çatışmalara katılması ve bu gibi durumlarda Savaş Yetkileri Kararı geri çekilmeyi öngörmesine rağmen silahlı kuvvetlerin geri çekilmesi kararının alınmaması idi. Aslında bu olayda Senato aldığı bir kararla hava kuvvetlerinin kullanılmasına destek vermişti ancak bu karar sadece Senatoyu bağlamakta zira Temsilciler Meclisinde savaş ilanına ilişkin öneri reddedilmiş ve kanun niteliğinde özgül bir işlemle kuvvet kullanımını onaylamamıştı. Temsilciler Meclisi aynı tarihte kuvvetlerin geri çekilmesine ilişkin öneriyi de reddetmişti. Buna rağmen Kongre'nin her iki kanadı Kosova müdahalesinde kullanılmak üzere Başkanın acil ek ödenek talebine ilişkin kanun tasarısını onaylamışlardır. Bunun ardından Başkan Clinton aleyhine Columbia Bölge Mahkemesi'nde dava açılmış 60 günlük süre sonunda silahlı kuvvetleri geri çekmeyen Başkan'ın Karar'da belirtilen usule ve erkler ayrılığı ilkesine aykırı davrandığını ileri sürmüşlerdir¹³⁶. Bölge Mahkemesi, Kongre üyelerinin taraf ehliyeti olmadığı gerekçesi ile davayı reddetmiştir. Mahkeme, Kongre'nin bir yandan kuvvet kullanma iznini ve savaş ilanını reddederken diğer yandan kuvvetlerin geri çekilmesi önerisini reddedip, kuvvet kullanımının mali desteğini onaylamak suretiyle çelişkili bir tutum sergilediğini ifade etmiştir. Silahlı kuvvetlerin geri çekilmesinin reddedilmesi ve mali desteğin onaylanması Kongre'nin kuvvet kullanımına izin veren kanun niteliğinde özgül işlemi yerine geçmemektedir. Bununla birlikte kuvvet kullanımının Kongre tarafından dolaylı biçimde kabullenilmesi anlamına gelen bu durum, Kongre üyelerinin taraf ehliyetini ortadan kaldırmaktadır. Temyiz Mahkemesi, Bölge Mahkemesinin bu kararını onamış, Yüksek Mahkeme ise Kongre'nin kuvvet kullanımına izin veren veya onu açıkça reddeden bir işlemi olmadığından Başkan ile Kongre arasında gerçek bir uyuşmazlıktan bahsedilemeyeceğini ifade ederek başvuruyu reddetmiştir¹³⁷.

¹³⁵ Richard F. Grimmet, War Powers Resolution: Presidential Compliance (CRS Report for Congress Foreign Affairs, Defense and Trade Division 11 September 11 2001) 4.

¹³⁶ U.S. District Court for the District of Columbia, Campbell v. Clinton, 52 F. Supp. 2d 34 (D.D.C. 1999), June 8, 1999 <<https://law.justia.com/cases/federal/district-courts/FSupp2/52/34/2522389/>> Erişim Tarihi 6 Nisan 2023.

¹³⁷ Grimmet (n 135) 5-6.

SONUÇ

Ulusal hukuk düzenlerinde silahlı kuvvetlerin kullanılması kararının alınması ve uygulanmasında devlet organları arasındaki yetki paylaşımı sorunlu bir alan teşkil eder. Başkanlık sisteminin iki önemli örneğini teşkil eden ABD ve Türk hukukunda Başkanın sistem içindeki güçlü varlığı silahlı kuvvetlerin kullanılması kararının alınması bakımından yasama organına tanınan yetkiyle dengelenmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede Başkanın silahlı kuvvet kullanma kararı yasama organının onayına bağlanmıştır. ABD hukukunda kanun niteliğinde özgül bir işlemle verilen izin kararının Türk hukukunda Meclisin hangi tür işlemi ile alınacağı belirsizdir. Uygulamadaki örnekleri izin kararının Meclis kararı biçiminde olduğunu göstermekle birlikte vatandaşın hukukunu ilgilendiren bu tür kararların kanun biçiminde alınması daha doğru bir tercih olacaktır.

Silahlı kuvvetlerin kullanılmasında yasama organının onayını gerekli kılan düzenlemeler bir yandan da Başkanın başkomutanlık sıfatından kaynaklanan yetkilerinin de göz ardı edilmediğini göstermektedir. Yasama ve yürütme arasında kurulmaya çalışılan denge, ABD’de uygulamalarla Başkan lehine gelişmiş, çoğu zaman başkomutanlık yetkilerine ve uluslararası örgüt kararlarına dayanan Başkan Kongre onayı olmadan silahlı kuvvet kullanma kararı alabilmiştir. Buna karşılık Türk hukukunda Başkanın silahlı kuvvet kullanma kararının Meclis onayına dayandığı örnekler dikkat çekmektedir. Meclisin silahlı kuvvetlerin kullanılmasına izin verirken kapsam ve sürenin belirlenmesini yürütmenin teknik ve uzmanlık bilgisine dayanarak yürütmeye bırakması gerekir.

Silahlı kuvvetlerin kullanılmasına ilişkin değinilmesi gereken bir husus da silahlı kuvvet kullanma kararının yargısal denetiminin mümkün olup olmayacağı meselesidir. Doktrinde bazı görüşlerin silahlı kuvvet kullanma kararının siyasi yönü ağır basan dış politikanın yürütülmesi ile ilgili bir karar olması neticesinde hükümet tasarrufu olarak nitelendirmesi bu kararın denetlenmesi noktasında bir zafiyet oluşturmakta idi. Bu noktada ABD hukukundaki örnekler de göz önünde bulundurulduğunda Başkanın silahlı kuvvet kullanma kararının yargı denetimine açık olması gerektiği ifade edilebilir. Söz konusu denetimin kararın uluslararası meşruiyet ölçütleri, Anayasal ve kanuni düzenlemeler ile Meclis kararına uygunluğu açısından hukukilik denetimi kapsamında kabul edilmesi mümkün olacaktır. Bunun için de silahlı kuvvetlerin kullanılmasında yasama ve yürütme arasında yetki dağılımının sınırlarının net biçimde ulusal düzenlemeler tarafından belirlenmesi gereklidir.

KAYNAKÇA

- Ackerman B, *The Decline and Fall of American Republic* (The Belknap Press of Harvard University 2010)
- Aslan Y, 'Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Uluslararası Askeri Müdahalelerde Görevlendirilmesinin İç Hukuktaki Dayanakları' (2015) 3(5) Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 201-220
- *Savaş Hukuku ve Angajman Kuralları* (Bilge Yayınevi 2016)
- Bakırcı F, Kılıncı A, 'Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 'Süreklilik İlkesi Çerçevesinde 'Ara Verme' ve 'Tatil' Üzerine' (2021) 12(45) Türkiye Adalet Akademisi Dergisi 155-190
- Beyoğlu C Ü, *Türk Anayasa Hukukunda Silahlı Kuvvet Kullanma ve Savaş İlan Etme Yetkisi*, (Seçkin Yayınları 2022)
- Committee on Armed Service, *Crisis in the Gulf Region: US Policy Options and Implications*, Hearings Before the Committee on Armed Services United States Senate, One Hundred First Congress, Second Session (US Government Printing Office 1990)
- Çağlayan R, *İdari Yargılama Hukuku* (3. Baskı, Seçkin Yayıncılık 2011)
- Çopur O, 'Anayasa Hukukunda Savaş Hali' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2006)
- 'Anayasanın 92'nci Maddesine Göre Silahlı Kuvvet Kullanılması' (2013) C. 2, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 391 (Prof. Dr. Erdal Onar'a Armağan) 1389-1413
- Denk E, *Silahlı Kuvvet Kullanımıyla İlgili TBMM Kararları* (Siyasal Kitabevi 2012)
- Dikmen- Caniklioğlu M, 'Ulusal ve Uluslararası Hukuk Işığında Türkiye'nin 2003 Tezkere Serüvenine İlişkin Görüşler-Düşünceler' (2007) 9(2) Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 29-98
- Elsea J K, 'Defense Primer: President's Constitutional Authority with Regard to the Armed Forces', Congressional Research Service, 2020
- 'Exhuming the Seemingly Moribund Declaration of War' (2008) 77(1) The George Washington Law Review 89-140
- *Anayasacılık, Parlamentarizm, Silahlı Kuvvetler* (Siyasal Kitabevi 1993)
- *The Living Presidency: An Originalist Argument Against its Ever-Expanding Powers* (The Belknap Press of Harvard University Press 2020)
- *Türk Anayasa Hukuku* (Ekin Yayınları 2021)
- Ely J H, *War and Responsibility, Constitutional Lessons of Vietnam and Its Aftermath* (Princeton 1993)
- Erdil K, 'Birleşmiş Milletler Güvenlik Düzeninde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Sınır Ötesi Operasyonlarda Kullanılması' (2001) 59(4) Ankara Barosu Dergisi 83-96

- Erdoğan M, 'Silahlı Kuvvetlerin Türk Anayasa Düzeni İçindeki Yeri' (1990) 45(1) AÜSBF Dergisi 309-334
- Eren A, *Anayasa Hukuku Dersleri (Genel Esaslar-Türk Anayasa Hukuku)* (4. Baskı, Seçkin Yayınları 2022)
- Erol Ö E, 'Hukuk Devleti İlkesi Işığında Hükümet Tasarrufları Teorisi ve Yargısal Denetimi' (2013) 13(2) Kamu Hukuku Arşivi 81-89
- Fisher L, *The Law of the Executive Branch: Presidential Power* (Oxford University Press 2015)
- Gözler K, *İdare Hukuku C. I* (3. Baskı, Ekin Yayınları 2019)
- Gözübüyük Ş, *Anayasa Hukuku* (Turhan Kitabevi 2013)
- Gözübüyük Ş, Tan T, *İdare Hukuku C. 2 İdarî Yargılama Hukuku* (Turhan Kitabevi 2017)
- Grimmet R F, War Powers Resolution: Presidential Compliance (CRS Report for Congress Foreign Affairs, Defense and Trade Division 11 September 11 2001)
- Grossman J B, Wells R S, *Constitutional Law and Judicial Policy Making* (3rd ed. New York Press 1988)
- Gunther G, *Constitutional Law* (Oxford University Press 1991)
- İba Ş, Söyler Y, 'Yeni Hükümet Sisteminde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Cumhurbaşkanlığı Kararının Nitelik Farkı ve Hukuki Sonuçları' (2019) 36(1) Anayasa Yargısı 195-223
- İzgi Ö, Gören Z, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu* (TBMM Basımevi 2006)
- Kanadoğlu K, 'Silahlı Kuvvetlerin Kullanımının Parlamento Tarafından Denetimi', *Bilgi Toplumunda Hukuk* (2003) C. 2 (Ünal Tekinalp' e Armağan) 413-421
- Kaya C, *İdarenin Takdir Yetkisi ve Yargısal Denetimi* (On İki Levha Yayıncılık 2011)
- Kommers D P, Finn J, Jacopsohn G, Thomas G ve Dyer J, *American Constitutional Law, Governmental Powers and Democracy* (West Academic Publishing 2018)
- Oder B E, 'Silahlı Kuvvet Gönderme ve Kullanma Bakımından Amerikan Anayasa Hukukunda Yasama-Yürütme İlişkileri ve Türkiye' (2003) C. 3 (Ünal Tekinalp'e Armağan) 423-455
- Özdemir Y, 'Cumhurbaşkanı Kararlarının Yargısal Denetimi' (2021) 29(4) SÜHFD 3211-3256
- Öztürk K, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, C. 2* (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 1996)
- Pazarıcı H, *Uluslararası Hukuk* (21. Baskı, Turhan Kitabevi 2022)
- Powell J H, 'The President's Authority over Foreign Affairs: An Executive Branch Perspective' (1998) *The George Washington Law Review* 527-576

- Prakash S, 'Unleashing the Dog of War: What the Constitution Means by "Declare War"' (2007) 93(1) Cornell Law Review 45-122
- Prakash S, 'Exhuming the Seemingly Moribund Declaration of War' (2008) 77(1) The George Washington Law Review 89-140
- Prakash S, *The Living Presidency: An Originalist Argument Against its Ever-Expanding Powers* (The Belknap Press of Harvard University Press 2020)
- Rotunda R, *Fixing the War Powers Act*, Heritage Lecture No. 529 (1995) The Heritage Foundation 3
- Sarıca R, 'Türk Devlet Şurası İçtihatlarına Göre Hükümet Tasarrufları' (1942) 8(3-4) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası s. 457-472
- Soysal M, *100 Soruda Anayasanın Anlamı* (Gerçek Yayınevi 1997)
- *Dış Politika ve Parlamento* (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları 1964)
- Tanör B, 'Türkiye'de Dış İlişkilerin İç Hukuk Rejimi' in Faruk Sönmezoğlu (der), *Türk Dış Politikasının Analizi* (2. Baskı, Der Yayınları 2004)
- Tanör B, Yüzbaşıoğlu N, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku* (20. Baskı, Beta Yayıncılık 2020)
- Teziç E, 'Parlamento Kararı ve Kanun' (1988) 5 Anayasa Yargısı Dergisi 121-130
- *Anayasa Hukuku* (5. Baskı, Beta Yayınları 2021)
- Yüksel C, Erdoğan K, 'Uluslararası Hukuk Bağlamında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'nın Dış Politika ve Savaş Yetkileri' (2022) 42(1) Public and Private International Law Bulletin 293-332

İnternet Kaynakları

- BM Antlaşması, <<https://paylasim.ombudsman.gov.tr/dokuman/document/mevzuat/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf>> Erişim Tarihi 15 Mart 2023.
- Ergun Özbudun, "İngiliz Hukukunda Hükümet Tasarrufları", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (1961) 18(4) s. 333-372 <<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/637646>> Erişim Tarihi 25 Şubat 2023.
- The Constitution of the United States, <<https://constitutioncenter.org/media/files/constitution.pdf>> Erişim Tarihi 9 Mart 2023.
- The North Atlantic Treaty Washington D.C.- 4 April 1949 <https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm> Erişim Tarihi 15 Şubat 2023.
- The War Powers Resolution, Alfred M. Landon Lectures on Public Issues Delivered by Gerald R. Ford Kansas State University Manhattan, Kansas Monday, February 20, 1978 <<https://www.fordlibrarymuseum.gov/library/speeches/780220.asp>,> Erişim Tarihi 5 Nisan 2023.

- The War Powers Resolution: Concepts and Practice, Congressional Research Service, Sec 2(a) <<https://sgp.fas.org/crs/natsec/R42699.pdf>> Erişim Tarihi 16 Mart 2023.
- Thomas M. Franck, "Declare War? Congress Can't", *The New York Times*, 1990 <<https://www.nytimes.com/1990/12/11/opinion/declare-war-congress-cant.html>> Erişim Tarihi 18 Mart 2023.
- U.S. Joint Resolution, PUBLIC LAW 107-40-SEPT. 18, 2001 <<https://www.congress.gov/107/plaws/publ40/PLAW-107publ40.pdf>> Erişim Tarihi 11 Nisan 2023.
- U.S. District Court for the District of Columbia, Campbell v. Clinton, 52 F. Supp. 2d 34 (D.D.C. 1999), June 8, 1999 <<https://law.justia.com/cases/federal/district-co-urts/FSupp2/52/34/2522389/>> Erişim Tarihi 6 Nisan 2023.
- U.S. Supreme Court, Chicago & S. Air Lines, Inc. v. Waterman S.S. Corp., 333 U.S. 103, 109 (1948) <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/333/103/>> Erişim Tarihi 11 Mart 2023.
- U.S. Supreme Court, Johnson & Eisentrager, 339 U.S. 763, 789 (1950) <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/339/763/>> Erişim Tarihi 11 Mart 2023.
- U.S. Supreme Court, Prize Cases, 67 U.S. 635, 668 (1863) <<https://supreme.justia.com/cases/federal/us/67/635/>> Erişim Tarihi 15 Mart 2023.
- United Nations Participation Act of 1945 <<https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-1090/pdf/COMPS-1090.pdf>> 22 U.S.C. 287d Erişim Tarihi 15 Mart 2023.

Mahkeme Kararları

- AYM, E.1990/31, K.1990/24, 24/09/1990, para II/B (4) <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1990/24?KelimeAra%5B0%5D=TBMM%20karar%C4%B1&page=2>> Erişim Tarihi 25 Şubat 2023.
- AYM, E.1990/31, K.1990/24, 24/09/1990 <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1990/24?KelimeAra%5B0%5D=TBMM%20karar%C4%B1&page=2>> Erişim Tarihi 25 Şubat 2023.
- AYM, E.1990/31, K.1990/24, 24/09/1990, para II <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1990/24?KelimeAra%5B0%5D=TBMM%20karar%C4%B1&page=2>> Erişim Tarihi 25 Şubat 2023.
- AYM, E.1990/31, K.1990/24, 24/09/1990, para 91 <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1990/24?EsasNo=1990%2F31&KararTarihilk=24%2F09%2F1990>> Erişim Tarihi 15 Şubat 2023.
- AYM, E.1990/31, K.1990/24, 24/09/1990 <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1990/24?KelimeAra%5B0%5D=TBMM%20karar%C4%B1&page=2>> Erişim Tarihi 25 Şubat 2023.
- AYM, E.2001/424, K.2001/354, 22/11/2001 <<https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2001/354?EsasNo=2001%2F424>> Erişim Tarihi 2 Mart 2023

TBMM Kararları

- 27 Haziran 2006 tarihli, 876 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar876.html> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- 27 Kasım 1950 tarihli, 1701 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc033/karartbmmc033/karartbmmc03301701.pdf> Erişim Tarihi 20 Şubat 2023.
- 4 Aralık 1950 tarihli, 1703 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc033/karartbmmc033/karartbmmc03301703.pdf> Erişim Tarihi 20 Şubat 2023.
- 16 Mart 1964 tarihli, 93 sayılı Kıbrıs'a Türk Silahlı Kuvvetlerinin gönderilmesine izin verilmesi hakkında Meclis kararı için bkz. <<https://www.resmigazete.gov.tr/arxiv/11659.pdf>> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- 17 Kasım 1967 tarihli, 148 sayılı Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine izin verilmesine dair Meclis kararı için bkz. <<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/t07/c007/tbmm07007002.pdf>> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- 20 Temmuz 1974 tarihli, 303 sayılı Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine izin verilmesi hakkında Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc057/karartbmmc057/karartbmmc05700303.pdf> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- 12 Ağustos 1990 tarihli, 107 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc073/karartbmmc073/karartbmmc07300107.pdf> Erişim Tarihi 20 Şubat 2023.
- 5 Eylül 1990 tarihli 108 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar108.html> Erişim Tarihi 20 Şubat 2023.
- 17 Ocak 1991 tarihli 126 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar126.html> Erişim Tarihi 20 Şubat 2023.
- 8 Aralık 1992 tarihli, 205 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar205.html> Erişim Tarihi 21 Şubat 2023.
- 8 Aralık 1992 tarihli, 204 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar204.html> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- 25 Aralık 1996 tarihli, 477 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc080/karartbmmc080/karartbmmc08000477.pdf> Erişim Tarihi 20 Tarih 2023.
- 20 Şubat 1997 tarihli, 487 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc080/karartbmmc080/karartbmmc08000487.pdf> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.

- 10 Nisan 1997 tarihli, 492 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc080/karartbmmc080/karartbmmc08000492.pdf> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- 24 Temmuz 1998 tarihli, 587 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc081/karartbmmc081/karartbmmc08100587.pdf> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- 8 Ekim 1998 tarihli, 596 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar596.html> Erişim Tarihi 21 Şubat 2023.
- 10 Ekim 2001 tarihli, 722 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc086/karartbmmc086/karartbmmc08600722.pdf> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- 5 Eylül 2006 tarihli 880 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar880.html> 880 sayılı sayılı karar ile verilen yetkinin uzatılmasında dair 892, 925, 940, 969, 996, 1023, 1045, 1094, 1115, 1201, 1233 ve 1264 sayılı Meclis kararları için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tbmm_kararlari_gd.sorgu_baslangic> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- 24 Mart 2011 tarihli, 988 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar988.html> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- 20 Kasım 2014 tarihli, 1076 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar1076.html> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- 2 Ocak 2020 tarihli, 1238 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar1238.html> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- 17 Kasım 2020 tarihli, 1272 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar1272.html> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.
- 22 Aralık 2020 tarihli, 1273 sayılı Meclis kararı için bkz. <https://www5.tbmm.gov.tr/tbmm_kararlari/karar1273.html> Erişim Tarihi 22 Şubat 2023.